

Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj

Kovačić, Pamela

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Karlovac University of Applied Sciences / Veleučilište u Karlovcu**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:128:940780>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-27**

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
Karlovac University of Applied Sciences

Repository / Repozitorij:

[Repository of Karlovac University of Applied Sciences - Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

VELEUČILIŠTE U KARLOVCU
POSLOVNI ODJEL
SPECIJALISTIČKI DIPLOMSKI STRUČNI STUDIJ
POSLOVNO UPRAVLJANJE

Pamela Kovačić

MIROVINSKI SUSTAV U REPUBLICI HRVATSKOJ

ZAVRŠNI RAD

Kolegij: Financije i bankarstvo

Mentor: mr. sc. Željko Martišković

Matični broj studenta: 0619416009

Karlovac, 2018.

ZAHVALA

Ovim se putem zahvaljujem svim profesorima Poslovnog odjela Veleučilišta u Karlovcu, a osobito svom mentoru mr.sc. Željku Martiškoviću koji mi je omogućio da kod njega prijavim ovaj završni rad, te na savjetima, vremenu i pomoći prilikom pisanja istog.

Zahvaljujem se svojim prijateljicama Davorki i Renati koje su zajedno sa mnom, ponovo, provodile studentske dane i koje su mi u svakom trenutku bile podrška. Također se zahvaljujem svojim kolegama sa posla na razumijevanju i podršci i koji su zbog mojih studentskih obveza morali „podmetnuti svoja leđa“.

Na kraju se zahvaljujem i mojoj obitelji, koji su mi bili potpora i koji su vjerovali u mene, a osobito mojoj Barbari, za informatičku podršku i koja mi je uvijek bila od pomoći.

SAŽETAK

Javne financije znanstvena su disciplina koja proučava elemente, odnose, instrumente, ciljeve i učinke prikupljanja, raspodjele i trošenja javnih prihoda. Znanost o javnim financijama proučava vrlo složen sustav pojava i odnosa koji nastaju u postupku ostvarivanja zadataka i mjera nadležnih državnih tijela zbog zadovoljenja javnih potreba. Broj, vrsta, obujam i izvori javnih prihoda razlikuju se kao i izvori iz kojih se namiruju sredstva za njihovo prikupljanje. Svoje prihode država stječe u obliku poreza, doprinosa, carina, taksa, naknada, javnog duga te na temelju vlasništva nad kapitalom, prodajom imovine, emisijske dobiti, raznih potpora i sl.

Doprinosi su namjenski prihodi, usmjereni na zadovoljavanje potreba platitelja istih, a naknada iz tih sredstava povezana je sa visinom uplate istih, a obvezno izdvajanje sredstava za financiranje takvih rashoda jedna je od mjera socijalne politike. Uz mirovinski sustav i mirovinsko osiguranje postoje i drugi oblici socijalnog osiguranja kao što su: zdravstveno osiguranje, zapošljavanje, doplatak za djecu i socijalna skrb.

Mirovinski sustav je skup pravnih normi te financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja. Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj čine tri stupa i to:

1. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti
2. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje
3. Dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje

Mirovinski sustav civilizacijsko je dostignuće bez kojeg je nezamisliv razvoj i održivost modernog društva.

SUMMARY

Public finance are a scientific discipline that studies the elements, relations, instruments, objectives and effects of the collection, allocation and spending of public revenue. The science of public finance studies very complex system phenomenon and relations arising in the process of realization of the tasks and measures relevant state bodies in order to meet public needs. Number, type, volume and sources of public revenue are different as well as the sources from which the funds are paid for their collection. Its income country gains in the form of taxes, contributions, customs duties, taxes, fees, public debt and on the basis of ownership of capital, selling assets, seignorage, various grants and the like. The contributions are earmarked revenues, focused on meeting the needs of the payer of the same, a fee of these funds is associated with the amount of the payment thereof and the mandatory allocation of funds to finance such expenditure is one of the measures of social policy. With the pension system and pension insurance, there are other forms of social insurance, such as health insurance, employment, child benefits and social welfare. The pension system is a set of legal norms and financial and institutional arrangements governing the insurance risks such as old age, disability and loss of breadwinner. The pension insurance scheme in the Republic of Croatia consists of three pillars:

1. compulsory pension insurance based on pay
2. mandatory pension insurance based on individual capitalized savings
3. voluntary pension insurance based on individual capitalized savings

Pension system of civilization is an achievement without which its development and sustainability of modern society is unthinkable.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja	1
1.3. Sadržaj i struktura rada	1
2. JAVNE FINACIJE.....	2
2.1. Pojam i sadržaj javnih financija	2
2.2. Razlozi postojanja javnih financija	3
2.3. Temeljne funkcije javnih financija	5
2.4. Odnos javnih financija i drugih znanosti	5
2.5. Javni prihodi.....	6
2.5.1. Porezi	7
2.5.2. Doprinosi.....	8
2.5.3. Samodoprinosi	9
2.5.4. Takse i naknade.....	9
2.5.5. Carine	9
2.5.6. Javni rashodi	9
2.5.7. Principi javnih rashoda.....	10
2.5.8. Proračun	10
3. DOPRINOSI ZA SOCIJALNA OSIGURANJA	12
3.1. Razlozi za uvođenje doprinosa za socijalno osiguranje	12
3.2. Financijski aspekti doprinosa za socijalno osiguranje	13
3.3. Vrste socijalnih osiguranja.....	13
3.3.1. Zdravstveno osiguranje	14
3.3.2. Zapošljavanje	14
3.3.3. Doplatak za djecu.....	15
3.3.4. Socijalna skrb.....	15
4. MIROVINSKI SUSTAV U RH.....	16
4.1. Definicija i vrste mirovinskih sustava.....	16
4.2. Funkcije i značenje mirovinskih sustava.....	17

4.3.	Povijest Hrvatskog mirovinskog sustava	18
4.3.1.	Počeci mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj	18
4.3.2.	Mirovinsko osiguranje između dva svjetska rata	19
4.3.3.	Mirovinsko osiguranje u razdoblju od 1945. do 1990. godine.....	20
4.3.4.	Mirovinski sustav nakon stjecanja hrvatske neovisnosti.....	21
4.3.5.	Mirovinske reforme.....	22
4.4.	Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj.....	23
4.4.1.	Prvi stup mirovinskog osiguranja	25
4.4.2.	Drugi stup mirovinskog osiguranja.....	26
4.4.3.	Treći stup mirovinskog osiguranja.....	27
4.5.	Institucije u mirovinskom sustavu Republike Hrvatske.....	28
4.5.1.	Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje – HZMO	28
4.5.2.	Mirovinski fondovi	30
4.5.3.	Obvezni mirovinski fondovi	31
4.5.4.	Dobrovoljni mirovinski fondovi	32
4.5.5.	Središnji registar osiguranika – REGOS	33
4.5.6.	Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga - HANFA	34
4.5.7.	Ministarstvo rada i mirovinskog sustava.....	35
5.	STRUKTURA I ODRŽIVOST SUSTAVA	37
5.1.	Stanje sustava mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti na dan 31.12.2017.....	37
5.2.	Prihodi i rashodi HZMO-a u 2017. godini	41
5.3.	Održivost mirovinskog sustava.....	43
6.	ZAKLJUČAK	49
	LITERATURA	51
	POPIS SLIKA.....	53
	POPIS TABLICA	54

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet ovog završnog rada mirovinski je sustav u Republici Hrvatskoj te njegove funkcije i karakteristike. Mirovinski sustav skup je pravnih normi te financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja.

Cilja rada je predstaviti mirovinski sustav i mirovinsko osiguranje kao važan čimbenik u svakoj socijalnoj državi te pojasniti mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Prilikom izrade ovog rada korišteni su različiti izvori podataka kao što su stručne knjige, internet stranice te stručni članci koji obrađuju navedeno područje.

Rad je nastao istraživanjem, proučavanjem i analiziranjem već postojećih podataka i prilikom izrade korištene su metoda analize, metoda kompilacije te metoda deskripcije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Ovaj rad podijeljen je u pet cjelina. U prvom, uvodnom dijelu navode se predmet i cilj rada, izvori podataka i metode istraživanja te sadržaj i struktura rada. Drugi dio pojašnjava pojam i sadržaj javnih financija te navode razlozi postojanja javnih financija i temeljne funkcije istih. Također se objašnjava pojam javnih prihoda, javnih rashoda i proračuna. U trećem dijelu navode se razlozi za uvođenje doprinosa za socijalna osiguranja i ukratko se opisuju neke od vrsta socijalnih osiguranja kao što su zdravstveno osiguranje, doprinos za zapošljavanje, doplatak za djecu i socijalna skrb.

Četvrti dio pojašnjava pojam i vrste te funkcije i značenje mirovinskih sustava. U ovom se dijelu uz povijest mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj prikazuje se mirovinski sustav u RH danas te se navode glavne institucije i njihove karakteristike i djelokrug. U petom dijelu prikazuje se i analizira stanje i održivost sustava mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti.

Rad završava zaključkom te popisom literature, slika i tablica.

2. JAVNE FINANCIJE

2.1. Pojam i sadržaj javnih financija

Svakom pojedincu za život su potrebna raznovrsna dobra i usluge. Osnovne potrebe kao što su pribavljanje hrane, održavanje osobne higijene, odijevanje, osiguravanje stambenog prostora i sl. potrebe su za koje se može pobrinuti i sam pojedinac. No postoje potrebe kao što su sigurnost zajednice kojoj pojedinac pripada prema vani, osiguranje državnih granica, sigurnost fizičkog integriteta i imovine svakog pojedinca unutar zajednice, obrazovanje, znanost, kultura, socijalno osiguranje, izgradnja potrebne infrastrukture, zaštita okoline te niz drugih aspekata društveno-ekonomskog života koje ovise o postojanju i organiziranom djelovanju nadležnih odgovarajućih tijela koja će poduzimanjem odgovarajućih aktivnosti i obavljanjem različitih zadataka osigurati egzistenciju i razvitak određene zajednice.¹

Javne financije znanstvena su disciplina koja proučava elemente, odnose, instrumente te ciljeve i učinke prikupljanja, raspodjele i trošenja javnih prihoda. Aktivnosti javnopravnih tijela, odnosno države usmjerenih na prikupljanje, raspodjelu i trošenje istih nazivaju se financijskom aktivnošću.²

Financijska aktivnost javnopravnih tijela ima specifične karakteristike koje se razlikuju od aktivnosti u poslovanju privatnog sektora te građana, a bitne su sljedeće:³

- Pribavljanje prihoda je prinudnog karaktera- za razliku od fizičkih i pravnih osoba koje potrebna dobra i usluge nabavljaju putem razmjene.
- Usmjeren je na zadovoljavanje potreba, a ne na ostvarivanje dobiti. Svrha je u ostvarenju određenih ciljeva zbog kojih se sredstva prikupljaju i troše, a mjeri se formalno (da li su sredstva prikupljena kako je predviđeno), odnosno materijalno (jesu li postignuti zadani ciljevi upotrebom predviđenih sredstava na najracionalniji način).
- Ne mjeri se na osnovi rentabilnosti iako se kao i kod poslovanja poduzeća država pridržava načela racionalnog poslovanja odnosno da se zadani ciljevi postignu uz što manje potrebnih sredstava.

¹ Jelčić, B.: Javne financije, Infomator, Zagreb, 1997., str. 3.

² Ibidem, str. 3.

³ Ibidem, str. 5.-6.

- Potrebe su raznovrsnije i mnogobrojnije od potreba koje zadovoljava privatni sektor, neovisno o teritoriju koje država obuhvaća i o broju njenih stanovnika.
- Financijska aktivnost javnopravnih tijela nije vremenski ograničena kao što je to slučaj u sferi privatnog gospodarstva.

Javne financije također se definiraju kao aktivnosti države koje su povezane sa prikupljanjem javnih prihoda i izvršenjem javnih rashoda.⁴

Osim javnih financija u skupinu financijskih disciplina ubrajamo:⁵

- monetarne financije,
- međunarodne financije,
- financijske institucije i tržišta,
- poslovne financije.

Sve te financijske discipline međusobno su povezane i ne postoji mogućnost uspješnog funkcioniranja jednog od gore navedenih segmenata bez uspješnog funkcioniranja svih ostalih segmenata financijskog sustava.

2.2. Razlozi postojanja javnih financija

Glavni mehanizam koordinacije privrednih subjekata i reguliranja gospodarskih tijekova je tržište. Tržište je najmoćniji mehanizam preraspodjele resursa i daje odgovor na temeljna ekonomska pitanja: što, kako i za koga proizvoditi ukoliko je na njemu osigurana savršena konkurencija. Savršena konkurencija pretpostavlja da na tržištu ima toliko kupaca i ponuđača koji ne mogu diktirati uvjete razmjene, da je cijenu odredilo tržište i da nitko od sudionika ne može utjecati na njenu razinu. Pretpostavka savršenog tržišta je i informiranost svih sudionika o proizvodima i uslugama koje razmjenjuju, te slobodan ulaz i izlaz sa tržišta. No postoje situacije kada tržište zbog tehničkih razloga nije u stanju uspješno djelovati, a neke od njih su:⁶

- Ponuda javnih dobara- razne usluge države kao što su: obrazovanje, znanost, kultura, obrana, sudstvo, zdravstvo, komunalne djelatnosti i slično javna su dobra koja služe velikom broju korisnika gdje uključivanje novog korisnika ne umanjuje zadovoljstvo

⁴ Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 14.

⁵ Ibidem, str. 15.

⁶ Ibidem, str. 16.-19.

postojećih korisnika te njihov stupanj korištenja istih. Ponuda i dostupnost korištenja javnog dobra mora se osigurati svim korisnicima pod jednakim uvjetima. Javna dobra ne mogu se razmjenjivati na tržištu. Korištenje javnog dobra plaćaju svi porezni obveznici, a cijena se utvrđuje u političkom procesu glasovanja za određeni proračun.

- Eksternalije ili vanjski učinci- nastaju kada djelovanje jednog subjekta utječe na blagostanje drugog subjekta, a da se to ne odražava u troškovima i cijenama njegovih proizvoda i usluga. Ovisno o tome da li djelovanje nekog subjekta utječe na povećanje ili smanjenje blagostanja drugog subjekta razlikujemo pozitivne ili negativne vanjske učinke.
- Veliki rizici i negativna selekcija u osiguranju- rizici posebno u području znanosti i istraživanja novih tehnologija, za projekte koji su od koristi za sve građane, u kojima pojedinci ne mogu preuzeti na sebe rizike. U takvim slučajevima u pokriću rizika sudjeluje država kao i u nekim važnim oblicima osiguranja u kojima dolazi do negativne selekcije i izostanka solidarnosti.
- Monopol- postojanje monopola negativno utječe na tržište, pa se država izravno uključuje u ograničavanje i eliminiranje monopola razvijanjem tržišne konkurencije, poticanjem slobodnog ulaska na tržište, raznim fiskalnim mjerama i slično.
- Preraspodjela dohotka- pravedna raspodjela dohotka i rješavanje tog problema direktno se odražava na učinkovitost cjelokupnog gospodarstva. Država svojom intervencijom u preraspodjeli dohotka utječe na smanjenje razlika između različitih društvenih slojeva, te osigurava minimum sredstava koji je svakom stanovniku potreban za život.
- Stabilizacijske mjere- tržišno gospodarstvo podložno je promjenama koje mogu dovesti u opasnost opstanak sustava, a država je tu da svojim mjerama osigura da se ne izgubi ravnoteža u gospodarstvu, odnosno ukoliko se to dogodi da mu pomogne da se oporavi.
- Pravna regulativa- postoji kako bi se osiguralo učinkovito funkcioniranje tržišta jer tržište ne može djelovati bez određenih zakona i na njima utvrđenih pravila. Ukoliko se ne poštuju zakoni i pravna regulativa dolazi do raznih poremećaja u gospodarstvu kao što su nelikvidnost, inflacija i dr.

2.3. Temeljne funkcije javnih financija

Tri temeljne funkcije javnih financija su:⁷

- Alokacijska funkcija- ima zadatak na optimalan način namjenski usmjeriti raspoloživa sredstva u nekoj državi ili društvu na dio koji osigurava ponudu javnih dobara i na dio koji osigurava ponudu privatnih dobara, te odluke o alokaciji sredstava za pojedine namjene unutar javnog sektora. Sadržaj alokacijske funkcije obuhvaća i različite aspekte utjecaja javnih prihoda i rashoda na ponašanje gospodarskih subjekata u privatnom sektoru kao i na gospodarska kretanja u cjelini.
- Redistribucijska funkcija- obuhvaća preraspodjelu dohotka između pojedinaca i obitelji te međusektorske i međuregionalne preraspodjele. Faktorska raspodjela dohotka koja se odvija na tržištu ne zadovoljava socijalne i političke kriterije te se odnosi u preraspodjeli dohotka moraju dovesti u društveno prihvatljive okvire i mjerama fiskalne politike.
- Stabilizacijska funkcija- javlja se u slučaju kada gospodarski sustav nije u ravnoteži te se mjerama ekonomske politike ostvaruje zadovoljavajuća stabilnost tržišta, puna zaposlenost resursa, zadovoljavajuća stopa održivog gospodarskog rasta, zadovoljavajući saldo bilance plaćanja i ostali ciljevi ekonomske politike.

Te tri funkcije moraju se odvijati istodobno u istom proračunskom razdoblju, moraju biti dobro koordinirane te pravovremeno i pažljivo odabrane kako bi fiskalna i ekonomska politika bila djelotvorna.

2.4. Odnos javnih financija i drugih znanosti

Znanost o javnim financijama proučava vrlo složen sustav pojava i odnosa koji nastaju u postupku ostvarivanja zadataka i mjera nadležnog državnog tijela zbog zadovoljenja javnih potreba. Javne financije su dio društveno ekonomskog sustava određene države koji pak proizlazi iz društveno-političkog uređenja iste. Efekti djelovanja instrumenata financijske politike ne ograničavaju se samo na prikupljanje prihoda kojima žele zadovoljiti određeni rashodi, već se njima mogu ostvariti i određeni učinci izvan fiskalne sfere. Javne financije u uskoj su vezi i sa političkom ekonomijom i ekonomskom politikom jer financijski instrumenti utječu na preraspodjelu nacionalnog dohotka. Također se može istaknuti i povezanost javnih

⁷ Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 19.-20.

financija sa ustavnim pravom, upravnim pravom i upravnim postupkom zbog toga što se niz načela, osnovnih smjernica te sistemskih rješenja regulira ustavom dok je detaljna razrada predmet specijalnih pravnih akata iz područja javnih financija koje u sklopu svoje nadležnosti donose javno-pravna tijela. Pojedine aktivnosti određenog broja subjekata mogu okarakterizirati kao privredni prijestupi i krivična djela pa u tim slučajevima imamo poveznicu sa privrednim pravom te krivičnim pravom i postupkom. U zadnje vrijeme sve se više ističe važnost proučavanja određenih fenomena iz područja psihologije i sociologije jer oni u velikoj mjeri mogu utjecati na konačni učinak djelovanja financijskih instrumenata.⁸

2.5. Javni prihodi

Svaka država kao zadatak ima podmirenje javnih potreba, a njihov broj, vrste i obujam razlikuju se koliko i izvori iz kojih se namiruju sredstva za njihovo podmirenje. Razvitak javnih prihoda vezan je uz razvitak države i povezan je sa društveno-političkim uređenjem određene države kao i oblikom i stupnjem privrednog razvoja.⁹

U suvremenim državama raste broj i opseg zadataka koje iste obavljaju u sklopu svojih nadležnosti. Javlja se potreba za kreiranjem i upotrebom sve brojnijih i raznovrsnijih financijskih instrumenata. Broj i vrste prihoda, njihova namjena, načini prikupljanja razlikuju se od države do države i prilagođene su njihovim potrebama. Usprkos razlikama koje iz toga proizlaze javni prihodi imaju neke zajedničke karakteristike kao što su sljedeće:¹⁰

- ubiru se u novcu,
- ubiru se periodično,
- ubiru se iz prihoda i dohotka, a rijetko iz imovine,
- služe za podmirenje javnih potreba, tj. rashoda.

Zbog svoje raznolikosti i mnogobrojnosti financijski instrumenti pomoću kojih država prikuplja prihode klasificiraju se prema određenim zajedničkim osobinama koje olakšavaju proučavanje istih. Na taj način upoznaje se sa prednostima i nedostacima te mogućnostima primjene pojedinog od instrumenata prikupljanja prihoda, a sve sa ciljem postizanja

⁸ Jelčić, B.: Javne financije, Infomator, Zagreb, 1997., str. 17. -18.

⁹ Ibidem, str. 24.

¹⁰ Ibidem, str. 24.

optimalnih rezultata. Kriteriji prema kojima se klasificiraju javni prihodi mogu biti različiti, a neki od njih su:¹¹

- prema vremenu pritjecanja: redovni i izvanredni prihodi
- prema načinu stjecanja prava: originarni i derivativni prihodi
- prema karakteru vlasti u odnosima u kojima je jedan subjekt država, a drugi subjekt pojedinac: privatnopravni i javnopravni prihodi
- prema subjektu od kojeg se ubiru: prihodi fizičkih osoba i prihodi pravnih osoba
- prema financijskoj autonomiji i financijskom suverenitetu u složenim državama: prihodi širih i prihodi užih političkih ili teritorijalnih jedinica.

Svoje prihode država stječe u obliku poreza, doprinosa, carina, taksa, naknada, javnog duga, ali i na temelju vlasništva nad kapitalom, prodajom imovine, emisijske dobiti, raznih potpora i sl.¹²

2.5.1. Porezi

Porezi su najvažniji i najizdašniji prihod neke države i jedan su od oblika prisilnog davanja nametnutog od strane države koji nije namjenski usmjeren i nema izravnu protučinidbu. U modernim državama postoji više vrsta poreza koji zajedno čine porezni sustav određene države, a neki od njih su:¹³

- Porez na dohodak
- Porez na dobit
- Porez na imovinu
- Porez na promet
- Trošarine i dr.

Postoje razne podjele poreza prema različitim kriterijima, a neke od njih su:¹⁴

- Subjektivni (porez na dohodak pojedinca) i objektivni porezi (porez na imovinu)
- Neposredni (izravno se oporezuje porezni obveznik koji je ujedno i porezni destinatar) i posredni porezi (porezni obveznik i porezni destinatar su različite osobe)

¹¹ Jelčić, B.: Javne financije, Infomator, Zagreb, 1997., str. 25. do 28.

¹² Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 90.

¹³ Ibidem, str. 90.

¹⁴ Ibidem, str. 90. do 91.

- Specifični (porezi koji se plaćaju po jedinici proizvoda) i ad valorem porezi (porezi koji se plaćaju u postotku od iznosa porezne osnovice)
- Proporcionalni (rast porezne osnovice i porezne stope je isti), progresivni (porezne stope rastu brže od porezne osnovice) i regresivni porezi (porezne osnovice rastu brže od poreznih stopa)
- Paušalni porezi (plaćaju se prema unaprijed utvrđenom iznosu) i sl.

Kao temeljno načelo oporezivanja nameće se načelo jednakosti u oporezivanju koje se može promatrati sa dva pristupa, a to su načelo korisnosti i načelo porezne snage. Prema načelu korisnosti porezi povezuju javne prihode i javne rashode i oni su ustvari cijena javnih dobara. Načelo porezne snage uzima u obzir sposobnost poreznog obveznika u financiranju određenog iznosa javnih rashoda. Kod načela porezne snage razlikujemo horizontalnu jednakost u prema kojem svi građani sa istom poreznom snagom plaćaju isti porez, te vertikalnu jednakost koja zahtjeva da građani sa većom poreznom snagom plaćaju viši iznos poreza.¹⁵

Uz jednakost u oporezivanju važan je problem učinkovitosti poreznog sustava koji se mjeri odnosom prihoda koje neka država ostvari oporezivanjem i ukupnog troška tog postupka.¹⁶

2.5.2. Doprinosi

Doprinosi su namjenski prihodi, usmjereni na zadovoljavanje potreba uplatitelja istih, a naknada iz tih sredstava povezana je s visinom uplaćenih doprinosa. Temelje se na načelu korisnosti i u većini zemalja su obvezni. Neke od vrsta obveznih doprinosa su:¹⁷

- Doprinosi za socijalno i mirovinsko osiguranje
- Doprinos za zdravstveno osiguranje
- Doprinos za zapošljavanje
- Doplatak za djecu i dr.

¹⁵ Ibidem, str. 93. do 94.

¹⁶ Ibidem, str. 106.

¹⁷ Ibidem, str.123. do 124.

2.5.3. Samodoprinosi

Samodoprinosi su davanja slična doprinosima gdje se građani sami obvezuju uplaćivati u određene fondove zbog podmirenja nekih zajedničkih potreba kao što su obrazovanje, komunalna infrastruktura i sl.¹⁸

2.5.4. Takse i naknade

Takse i naknade vrste su javnih prihoda koje imaju karakter cijene za pružene državne usluge i trebale bi biti proporcionalne troškovima pružanja istih.¹⁹

2.5.5. Carine

Carine su jedan od oblika indirektnih poreza koje za zadatak imaju zaštitu domaće proizvodnje, ukoliko su svedene na prihvatljivu mjeru, jednostavne su za ubiranje i jedna su od izvora prihoda iako im to nije primarna uloga. Carine se mogu naplaćivati u obliku redovnih carina, posebnih carinskih taksi, prelevmana i dr. Ne plaćaju se u tzv. Slobodnim zonama trgovine i carinskim unijama.²⁰

2.5.6. Javni rashodi

Javni rashodi su svi izdaci, u najširem smislu, koje određena država ima u obavljanju svojih ustavom i zakonom određenih funkcija. Možemo ih podijeliti na više načina i to:²¹

- Prema udjelu u stvaranju bruto domaćeg proizvoda: rashodi za dobra i usluge i transferi
- Prema razinama vlasti: rashodi središnje države i rashodi lokalnih organa vlasti
- Prema obuhvatu i načinu financiranja: proračunski i izvanproračunski rashodi
- Vojni i civilni rashodi
- Redoviti i izvanredni rashodi
- Tekući i kapitalni rashodi
- Podjela rashoda prema namjeni i sektorima u okviru kojih se izvršavaju.

Politika javnih rashoda mora biti strogo u funkciji ostvarivanja općeg interesa u skladu s načelima umjerenosti i štednje.

¹⁸ Ibidem, str. 124.

¹⁹ Ibidem, str. 124.

²⁰ Ibidem, str. 124. do 125.

²¹ Ibidem, str. 52.

2.5.7. Principi javnih rashoda

Obzirom na stalni porast javnih rashoda postoje određeni principi kojih se treba pridržavati kako bi prihodi koji su ubrani za njihovo podmirenje bili optimalno iskorišteni, a osnovni principi su sljedeći:²²

- Princip javnog interesa- traži da se javni rashodi koriste za zadovoljenje općih potreba, odnosno potreba većine te da se ne smiju koristiti za zadovoljenje potreba pojedinaca ili uskih grupa korisnika.
- Princip štednje- traži da se namjenski prikupljena sredstva, nakon analize, iskoriste kako bi se uz najmanja ulaganja postigao najbolji rezultat.
- Princip prešutnosti i proporcionalnosti- kod principa prešutnosti javne potrebe svrstavaju se na listu prema prioritetu njihova zadovoljenja pa se tim redoslijedom raspoloživa sredstva i troše, a ukoliko društvene potrebe ne možemo podijeliti po važnosti koristit će se princip proporcionalnosti.
- Princip izvora sredstava- traži da se javni rashodi podmiruju iz dohotka, a iznimno iz imovine (u slučaju rata, katastrofalnih elementarnih nepogoda i sl.)
- Princip podudarnosti prihoda i rashoda- traži da se rashodi planiraju, prema vremenu i iznosu kada se očekuju i toliki prihodi.

2.5.8. Proračun

Proračun je jedan od najznačajnijih instrumenata financiranja javnih rashoda jer se putem njega najveći dio prikupljenih javnih prihoda raspoređuje za financiranje zadataka usmjerenih za podmirenje javnih rashoda.²³

Proračun je plan prihoda i rashoda neke države za iduće godišnje razdoblje, a u Republici Hrvatskoj definiran je Zakonom o proračunu prema kojem je državni proračun procjena godišnjih prihoda i izdataka te drugih plaćanja koje odobrava Hrvatski sabor. Postoje tri koncepta proračuna, a to su:²⁴

- Administrativni proračun- tradicionalni proračun koji obuhvaća sve vrste proračunskih prihoda i rashoda prema izvorima i nositeljima i koji je u funkciji kontrole prikupljanja i trošenja proračunskih sredstava.

²² Jelčić, B.: Javne financije, Infomator, Zagreb, 1997., str. 360. do 362.

²³ Ibidem, str. 380.

²⁴ Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 81. do 82.

- Konsolidirani gotovinski proračun- prikaz je izvora i korištenja proračunskih sredstava kao i drugih izvanproračunskih jedinica prema trenutku njihova izmirenja. Njegova zadaća je ocjena i analiza učinaka javne potrošnje.
- Ekonomski proračun- prati ulogu javne potrošnje u kontekstu nacionalnih računa poštujući pravilo da se svi primici i izdaci na računu neke države registriraju prema momentu njihova nastajanja.

Suvremene zemlje u svojoj proračunskoj praksi koriste opće prihvaćena načela kao što su:²⁵

- Načelo potpunosti- zahtjeva da se svi prihodi i rashodi u proračunu iskazuju u bruto, a ne neto iznosu
- Načelo proračunskog jedinstva- traži iskazivanje svih prihoda i rashoda u jednom jedinstvenom proračunu
- Načelo realnosti u planiranju proračunskih prihoda i rashoda jer nerealno planiranje dovodi gospodarske i socijalne nestabilnosti
- Načelo specijalizacije- traži da se svi proračunski prihodi klasificiraju po izvorima i vrstama, a rashodi prema nositeljima, namjenama i rokovima dospijeća kako bi proračun bio pregledan i jasan te omogućio bolju kontrolu
- Načelo ravnoteže- traži da ukupna količina prihoda bude jednaka ukupnoj količini rashoda koji se njima podmiruju
- Načelo jedno godišnjosti- proračun se donosi za iduće godišnje razdoblje, a u mnogim zemljama fiskalna godina ne mora se poklapati sa kalendarskom godinom
- Načelo javnosti- kao jedan od najvažnijih akata vlade tijekom neke godine, proračun se službeno objavljuje.

Proračunski proces sastoji se od nekoliko faza:²⁶

- Priprema ili sastavljanje proračuna
- Donošenje proračuna
- Izvršenje proračuna
- Nadzor nad izvršenjem proračuna

Zajedno sa usvajanjem proračuna donosi se i zakon o izvršavanju proračuna.

²⁵ Ibidem, str. 82. do 84.

²⁶ Ibidem, str.85.

3. DOPRINOSI ZA SOCIJALNA OSIGURANJA

3.1. Razlozi za uvođenje doprinosa za socijalno osiguranje

Doprinosi za socijalna osiguranja služe za podmirenje unaprijed utvrđenih rashoda iz područja socijalnih osiguranja, a obvezno izdvajanje sredstava za financiranje takvih rashoda jedna je od mjera socijalne politike. Najveći broj zaposlenih i članova njihovih obitelji svoju egzistenciju imaju osiguranu na osnovi dohotka koji isti ostvaruju svojim radom. Razlog za uvođenje obveznog socijalnog osiguranja opravdava se potrebom za osiguranjem socijalne sigurnosti svih zaposlenih i njihovih uzdržavanih članova u trenutku kad zbog određenih razloga kao što su bolest, invalidnost, starost, trudnoća, nezaposlenost u cijelosti ili djelomično prestane pritjecanje dohotka od rada. Da bi se smanjile socijalne tenzije država je ta koja na sebe preuzima nadoknadu izostalog dohotka te da podmiri nastale troškove, a sredstva za financiranje tih rashoda osiguravaju se uvođenjem obveznog osiguranja i plaćanjem doprinosa. Prilikom utvrđivanja visine doprinosa, tj. visine transfernih javnih davanja javljaju se sljedeći problemi:²⁷

- Problem utvrđivanja vrste osiguranih rizika
- Problem utvrđivanja obuhvata prava na osnovi osiguranja
- Problem utvrđivanja korisnika osiguranja

Kako je visina transfernih davanja utvrđena iznosom izostalog dohotka neposredno pravo na isto nemaju osobe koje nisu zasnovale radni odnos odnosno nisu bile u radnom odnosu. Njihovo pravo ostvaruje se posredno i to u vezi s osobom koja je osigurana (otac, suprug i dr.). Visina transfernih davanja ovisi o visini dohotka ili mirovine osiguranika, a mora osigurati egzistencijalni minimum osiguraniku i njegovim uzdržavanim članovima. Visina transfernih davanja kod umirovljenika ovisi o njegovu radnom stažu, starosti i iznosu uplaćenom u fondove. U slučaju inflacije treba se osigurati realna vrijednost transfernih davanja. Također je bitno da se mirovine, invalidnine i druga socijalna davanja usklađuju sa porastom životnog standarda zaposlenih.²⁸

²⁷ Jelčić, Barbara; Jelčić, Božidar: Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb, 1998., str. 356. do 357.

²⁸ Ibidem, str. 357.

3.2. Financijski aspekti doprinosa za socijalno osiguranje

Prihodi nastali naplatom doprinosa za socijalno osiguranje zauzimaju visoko mjesto u sustavu javnih prihoda suvremenih država. Obveznici doprinosa za socijalno osiguranje su i poslodavci i zaposleni. Sustavi socijalnog osiguranja u većini suvremenih država nadmašuju njihove financijske mogućnosti, tj. javila se kriza socijalnog osiguranja pa se javlja potreba za poboljšanjem istih kao i racionalizacijom trošenja sredstava namijenjenih za financiranje tih sustava. Jedan od načina je reforma sustava kako bi se odgovornost za financiranje sa države prenijela na pojedince i privatne investicijske fondove. Problem financiranja sustava socijalnog osiguranja iz godine u godinu sve je veći. Produljenje životnog vijeka stanovništva očituje se u nepovoljnom odnosu između radno aktivnog stanovništva s jedne strane i broja umirovljenika i nezaposlenih na drugoj strani. Smanjenje nataliteta i sve veći broj osoba starijih od 65 godina u ukupnom broju stanovnika predstavljaju za sustav veliki problem kod osiguravanja sredstava za mirovine i invalidnine, podmirenje rashoda za bolničko liječenje i nabave lijekova, izgradnju domova za starije i nemoćne i sl. Taj se problem pokušava riješiti:²⁹

- Povećanjem izdvajanja za te potrebe -povećanjem postojeće stope ili osnovice za obračun doprinosa ili uvođenjem nekog novog oblika doprinosa, mjera ograničenog dometa i vijeka trajanja
- Učinkovitijim trošenjem sredstava kojim raspolažu fondovi socijalnog osiguranja- traženjem i pronalaženjem unutarnjih rezervi- ne može se trajno riješiti problem financiranja socijalnog osiguranja, ali nije zanemarivo
- Sužavanjem pojedinih prava osiguranika- sužavanje prava iz obveznog osiguranja i jačanje uloge raznih oblika dobrovoljnog osiguranja.

3.3. Vrste socijalnih osiguranja

Uz mirovinski sustav i mirovinsko osiguranje, o kojem će više riječi biti u nastavku ovog rada, u suvremenim državama vodi se računa i o ostalim oblicima socijalnog osiguranja kao što su:

- Zdravstveno osiguranje
- Zapošljavanje

²⁹ Jelčić, Barbara; Jelčić, Božidar: Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb, 1998., str. 361. do 368.

- Doplatak za djecu
- Socijalna skrb

3.3.1. Zdravstveno osiguranje

Svi stanovnici naše države obuhvaćeni su određenim oblikom zdravstvenog osiguranja. Zdravstveno osiguranje osigurava zdravstvenu zaštitu aktivnim osiguranicima (osiguranici zaposleni kod fizičkih i pravnih osoba, poljoprivrednici kojima je to stalno zanimanje), umirovljenicima i nezaposlenim osobama koje su prijavljene na Zavodu za zapošljavanje. Uz zdravstvene usluge, korisnicima su osigurane naknade u slučaju bolesti, porodijskog dopusta, pomoć za opremu za novorođenu djecu, putnih troškova u sklopu zdravstvene zaštite. Zdravstvena zaštita obuhvaća primarnu, specijalističku i bolničku zdravstvenu zaštitu, a možemo ju podijeliti na preventivnu zdravstvenu zaštitu (kojom se održava i unapređuje zdravlje) i kurativnu zdravstvenu zaštitu (koja se bavi liječenjem oboljelih). Zdravstveno osiguranje financira se iz doprinosa iz i na plaće zaposlenih kao glavnog izvora sredstava te iz proračuna. Oni koji žele veći opseg zdravstvenih usluga mogu se dodatno osigurati dopunskim zdravstvenim osiguranjem.³⁰

3.3.2. Zapošljavanje

Problem nezaposlenosti vodeći je gospodarski, socijalni i politički problem, a glavno sredstvo za njegovo prevladavanje je oživljavanje gospodarske aktivnosti. Hrvatski zavod za zapošljavanje glavna je posrednička institucija na tržištu rada i veza je između onih koji traže posao i poslodavaca koji trebaju radnike. Uz tu ulogu Zavod osigurava naknadu dijela plaće kroz određeno vrijeme i druge oblike socijalne skrbi za nezaposlene. Zavod za zapošljavanje financira se iz doprinosa iz i na plaće zaposlenih, proračunskih dotacija, prihoda od kazni zbog kršenja radnog zakonodavstva te posredovanja od zapošljavanja u inozemstvu. Zavod, u okviru nacionalne politike zapošljavanja, pokreće razne programe za borbu protiv nezaposlenosti. Prioritet države trebala bi biti jasna i angažirana politika zapošljavanja koja će spriječiti daljnju demografsku degradaciju, raseljavanje i iseljavanje stanovništva i gubitak dijela radne snage.³¹

³⁰ Jurković, P.: Javne financije, Masmedia, Zagreb, 2002., str. 294. do 297.

³¹ Ibidem, str. 297. do 298.

3.3.3. Doplatak za djecu

Državni proračun osigurava sredstva za isplatu dječjeg doplatka, a isti ovisi o visini prihoda koje ostvaruju korisnici u okviru utvrđenog cenzusa. Dječji doplatak važan je instrument populacijske politike i glavni oblik poticanja demografske obnove.³²

3.3.4. Socijalna skrb

U svakoj demokratskoj i socijalnoj državi javlja se pitanje zaštite onih koji se nalaze na dnu društvene ljestvice i veličine dohotka koju država treba osigurati svakom svom građanu, a ovisi o konkretnim ekonomskim i političkim prilikama iste. Pokazatelji koji se mogu koristiti u svrhu rješavanja navedenih problema su utvrđivanje socijalnog minimuma čija se visina određuje prema broju i dobi članova kućanstva. Socijalni minimum služi kao cenzus prihoda za ostvarivanje naknade te određuje visinu prihoda na koji socijalno ugroženo kućanstvo ima pravo. Sljedeći pokazatelj je tzv. egzistencijalni minimum koji iznosi protuvrijednost minimalne potrošnje četveročlane obitelji. Prava na socijalnu skrb savjetovanje, pomoć za uzdržavanje, pomoć za podmirenje troškova stanovanja, jednokratne pomoći, doplatak za pomoć i njegu, doplatak za pomoć i njegu u kući, osposobljavanje za samostalan život i rad i dr. Pomoć za uzdržavanje daje se materijalno ugroženim samcima ili obiteljima i odgovaraju visini socijalnog minimuma. U izvanrednim prilikama daje se jednokratna novčana pomoć kako bi se olakšao život materijalno ugroženom kućanstvima. Uz naknadu koja se isplaćuje u gotovini pomoć se može dati i u naravi (pomoć u prehrani, pomoć u odjeći i obući, uključivanje u javne kuhinje i dr. Država za socijalne transfere izdvaja velika sredstva, ali se time ne može se umanjiti i uloga nevladinih institucija u pružanju socijalne skrbi.³³

³² Ibidem, str. 299.

³³ Ibidem, str. 299. do 301.

4. MIROVINSKI SUSTAV U RH

4.1. Definicija i vrste mirovinskih sustava

Mirovinski sustav skup je pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja. Obzirom na kategorije osiguranika, način financiranja i upravljanja, raspodjelu mirovina mirovinski sustav sastoji se od nekoliko podsustava. Mirovinski sustavi danas su kombinacija različitih modela s obzirom na način financiranja, raspodjelu, organizaciju i upravljanje te tako umjesto jednog imamo sustave sa više mirovinskih stupova. Postoji nekoliko podjela mirovinskih sustava, kao što su podjela na:³⁴

- Javni i privatni fondovi- javni mirovinski fondovi su fondovi kojima upravlja država putem ovlaštenih tijela i privatni mirovinski fondovi su fondovi kojima upravljaju privatne financijske institucije
- Obvezni i dobrovoljni fondovi- podjela ovisno o tome obvezuje li država osiguranike na plaćanje doprinosa
- Fondovi definiranih davanja i fondovi definiranih doprinosa- kod fondova definiranih davanja mirovine su unaprijed zadane mirovinskom formulom i država garantira njihovu isplatu dok kod fondova definiranih doprinosa iznosi mirovina izravno ovisi o doprinosima osiguranika uplaćenim u mirovinske fondove
- Univerzalni fondovi i fondovi temeljeni na osiguranju zaposlenih- univerzalni fondovi namijenjeni su svim građanima i financiraju se iz poreza i drugih javnih prihoda dok su fondovi utemeljeni na osiguranju zaposlenih namijenjeni osiguranicima i o njima ovisnim članovima obitelji i financiraju se doprinosima osiguranika i poslodavaca
- Fondovi na temelju međugeneracijske solidarnosti i fondovi na temelju kapitalizirane mirovinske štednje- kod prvih postoji preraspodjela mirovina od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika, dok kod drugih visina mirovine ovisi o ukupno uplaćenim doprinosima i njihovoj kapitalizaciji.

³⁴ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 74. do 75.

4.2. Funkcije i značenje mirovinskih sustava

Mirovinski sustav ima nekoliko funkcija, a najvažnija je da pojedincima i članovima njihovih obitelji posluži kao mehanizam raspodjele potrošnje tijekom njihova životnog vijeka i to nakon razdoblja u kojem su bili zaposleni, odnosno u slučaju invaliditeta i gubitka hranitelja, tj. kada osiguranici i članovi njihovih obitelji nisu u mogućnosti zarađivati. Mirovine su također i važan oblik individualne i nacionalne štednje koja je važna kako za same građane tako i za cijelu državu.³⁵

Bitna funkcija mirovina je u održanju solidarnosti unutar određenog društva jer se unutar mirovinskog sustava odvija vertikalna i horizontalna redistribucija dohotka. Vertikalna podrazumijeva redistribuciju dohotka od bogatijih prema siromašnijim kategorijama umirovljenika, a horizontalna ide u korist onih korisnika koji su u posebnoj životnoj situaciji (potrebna su im veća sredstva za život jer imaju hendikepirane članove obitelji). Redistribucija sredstava ovisi o načelima na kojima je utemeljen mirovinski sustav. Opseg redistribucije manji je u liberalnije orijentiranim zemljama (npr. Sjedinjene Američke države), gdje je naglasak na privatnim mirovinama koje ovise o iznosu uplaćenih individualnih doprinosa osiguranika u mirovinske fondove u odnosu na zemlje koje u svojim mirovinskim sustavima održavaju visoku razinu solidarnosti (npr. nordijske zemlje).³⁶

Mirovinski sustav civilizacijsko je dostignuće bez kojeg je nezamisliv razvoj i održivost modernog društva i bitno utječe na ekonomsku sudbinu većine ljudi. Iz nacionalnog dohotka ogromna sredstva izdvajaju se za mirovine, a mirovinski fondovi značajno utječu na kretanja na financijskom tržištu zbog količine kapitala kojim raspolažu. Zbog intenzivnog procesa demografskog starenja, umirovljenici čine veliku kategoriju stanovnika koja je važan dio glasačkog tijela za čije se glasove na izborima bore političke stranke. Također se u većini zemalja javljaju i stranke umirovljenika koje na izborima postižu značajne rezultate i sudjeluju u vlasti sa vladajućim koalicijama. Zbog svega toga, u suvremenom društvu, mirovinskim sustavima poklanja se velika pažnja i isti su predmet brojnih stručnih i znanstvenih rasprava kao i političkih nadmetanja.³⁷

³⁵ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: *Socijalna politika Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 75.

³⁶ *ibidem*

³⁷ *Ibidem*, str. 76.

4.3. Povijest Hrvatskog mirovinskog sustava

4.3.1. Počeci mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj

U tradicionalnim društvima skrb o starima i nemoćnim te skrb o djeci bila je isključivo pravo i obveza obitelji odnosno srodničke skupine. U predindustrijsko doba, u mnogim našim krajevima osobito u Vojnoj krajini, skrb su obavljale kućne zadruge koje su imale veliki broj članova. U drugoj polovini 18. stoljeća, u vrijeme Marije Terezije, spominju se tzv. Udovičke blagajne koje su bile namijenjene isplati mirovina siromašnim udovicama nižih državnih službenika. Prvo mirovinsko osiguranje uvedeno je u Njemačkoj 1889. godine, za vrijeme tzv. Bismarckovih reformi, a bilo je utemeljeno na doprinosima radnika i poslodavaca, posebnim mirovinskim fondovima i tripartitnom upravljanju. Socijalno osiguranje se iz Njemačke proširilo i na druga područja te je krajem 19. i početkom 20. stoljeća dospjelo i u naše krajeve. Prve mirovine dodjeljivane su nekim kategorijama državnih službenika, vojnika i članovima njihovih obitelji. 1870. godine u „Narodnim novinama“ objavljen je „Zakonski članak o pogledu mirovinah organah središnje vlade faktično obavljajući od god. 1849. do god. 1867.“ kojim je bilo uređeno mirovinsko osiguranje državnih službenika, podvornika i članova njihovih obitelji.³⁸

Osnivanjem udruga uzajamne pomoći tzv. Bratinskih blagajni, počelo je mirovinsko osiguranje radnika, a prvi su ih organizirali rudari (prva rudarska bratinska blagajna osnovana je 1833. godine u Rudama kraj Samobora). Prema tadašnjem austrijskom rudarskom zakonu vlasnici rudnika bili su obvezni osigurati rudare od nesreće na poslu i u vrijeme starosti, a dvije trećine doprinosa uplaćivali su radnici, a jednu trećinu doprinosa poslodavci. Bratinske zadruge osnivali su i željeznički, građevinski i tipografski radnici. Prije Prvog svjetskog rata hrvatske su banke organizirale vlastite zaklade kojima su svojim namještenicima osiguravale mirovine. Postojale su dvije vrste davanja: mirovine koje su dobivali javni i državni službenici te rente i potpore za ostale službenike. Tijekom Prvog svjetskog rata zbog propasti austro-ugarske države i velike inflacije većina mirovinskih fondova osiguranja radnika i službenika je propalo.³⁹

³⁸ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 76. do 78.

³⁹ ibidem

4.3.2. Mirovinsko osiguranje između dva svjetska rata

Novo razdoblje u razvoju hrvatskog mirovinskog osiguranja nastaje stvaranjem Države Srba, Hrvata i Slovenaca (koja je nakon uvođenja diktature kralja Aleksandra 1929. godine promijenila ime u Jugoslavija). Najvažniji događaj tog vremena bilo je usvajanje Zakona o osiguranju radnika (ZOR) 1922. godine koji se temeljio na načelima socijalnog osiguranja. Tim zakonom bilo je propisano jedinstveno obvezno osiguranje radnika od glavnih socijalnih rizika kao što su bolest, starost, invalidnost, nesreća na poslu i smrti odnosno gubitka hranitelja, ali ne i rizika nezaposlenosti. Financirali su se doprinosima radnika i poslodavaca osim u slučaju osiguranja od nesreće na poslu koji se financiraju doprinosima iz dohotka samih poslodavaca. Kako bi se Zakon o osiguranju radnika mogao provoditi osnovan je Središnji ured za osiguranje radnika sa sjedištem u Zagrebu, a upravljačka tijela ureda bila su sastavljena od predstavnika radnika i poslodavaca. Nadzor nad provođenjem zakona obavljao je ministar socijalne politike. Mirovinsko osiguranje financiralo se doprinosima poslodavaca i radnika u iznosu 3 posto na osiguranu osnovicu odnosno zaradu i primjenjivalo se načelo kapitalizacije. Dobna granica za odlazak u starosnu mirovinu bila je 70 godina života i 500 tjedana plaćenih doprinosa. Za invalidsku mirovinu uvjet je bio 200 tjedana plaćenih doprinosa odnosno nesposobnost ostvarivanja trećine zarade zdravih osoba istog statusa, a za obiteljsku mirovinu 100 tjedana plaćenih doprinosa.⁴⁰

Iako je Zakon o osiguranju radnika donijet 1922. godine njegova primjena započela je tek 1937. godine zbog teških gospodarskih i političkih prilika te nesposobnosti vlasti da uspostavi funkcionalan sustav financiranja i upravljanja mirovinskim fondovima. Uz mirovinsko osiguranje radnika postojalo je i mirovinsko osiguranje službenika koje se kao obvezno primjenjivalo u Dalmaciji, a središnja institucija bio je Penzioni zavod za službenike sa sjedištem u Ljubljani. 1933. godine prošireno je na područje cijele Jugoslavije. Zasebno se provodilo mirovinsko osiguranje rudara kao i bankovnih činovnika, radnika zaposlenih u prometu, zaposlenih u vojsci, općinskih službenika, novinara, trgovaca, obrtnika i drugih. Provedba Zakona o mirovinskom osiguranju radnika nastavljena je i tijekom Drugog svjetskog rata usvajanjem Zakona o osiguranju radnika u vrijeme tzv. Nezavisne države Hrvatske. U svibnju 1941. godine sa Njemačkom je zaključen prvi međunarodni ugovor o socijalnom osiguranju zbog zaštite hrvatskih radnika koji su bili zaposleni u toj zemlji.

⁴⁰ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 79. do 81.

Osnovno obilježje mirovinskog osiguranja između dva svjetska rata njegova je podijeljenost u pogledu uvjeta za ostvarivanje pojedinih prava, obuhvata i financiranja pojedinih skupina osiguranika.⁴¹

4.3.3. Mirovinsko osiguranje u razdoblju od 1945. do 1990. godine

Mirovinski sustav u Hrvatskoj se nakon Drugog svjetskog rata počeo naglo razvijati. Početkom 1947. godine stupa na snagu Zakon o socijalnom osiguranju radnika, namještenika i službenika. Državni zavod za socijalno osiguranje u čijoj je nadležnosti bilo i mirovinsko osiguranje prelazi pod neposrednu državnu kontrolu i uplaćeni doprinosi ulaze u državni proračun iz kojeg se financiraju mirovine i ostali oblici socijalnih davanja. Neposredno nakon rata 1946. godine broj umirovljenika bio je izrazito mali, 10 104 umirovljenika, da bi 1950. godine taj broj narastao na 67 771 umirovljenika. U tom trenutku omjer zaposlenih i umirovljenika bio je 9:1.⁴²

Od 1952. godine u republikama bivše Jugoslavije formiraju se zavodi za socijalno osiguranje kojima upravljaju skupštine i samoupravna tijela sastavljena od predstavnika zaposlenika i uprava poduzeća čime počinje decentralizacija i uvođenje samoupravnih elemenata u upravljanje mirovinskim fondovima. Mirovine se tada financiraju iz doprinosa zaposlenih osim za pojedine skupine osiguranika kao što su npr. sudionici NOB-a, vojska, policija, zaslužni građani i dr. čije se mirovine financiraju subvencijama iz državnog proračuna. Visina doprinosa i sredstva za financiranje mirovina do 1957. godine utvrđuju se Saveznim društvenim planom. Važan dio razvoja mirovinskog i invalidskog osiguranja bilo je odvajanje zdravstvenog osiguranja u posebnu granu socijalnog osiguranja 1955. godine.⁴³

Početkom šezdesetih dolazi do promjena u organizaciji i financiranju mirovinskog osiguranja osnivanjem zajednica socijalnog osiguranja kao samoupravnih organizacija na razini općina, republika i federacije. Osnivaju se zavodi za mirovinsko osiguranje i utemeljuju fondovi mirovinskog i invalidskog osiguranja. 1964. godine definirana je zakonska mogućnost dobrovoljnog mirovinskog osiguranja određenih skupina građana koje do tada nisu bile obuhvaćene obveznim mirovinskim osiguranjem te je 1969. godine osnovana Zajednica invalidsko-mirovinskog osiguranja samostalnih zanatlija, samostalnih

⁴¹ ibidem

⁴² ibidem, str. 85.do 89.

⁴³ ibidem

ugostitelja i prijevoznika koja se financira doprinosima osiguranika i financijskom pomoći države.⁴⁴

Daljnji razvoj u širenju mirovinskog osiguranja počinje 1980. godine osnivanjem mirovinskog osiguranja individualnih poljoprivrednika kojim upravlja Samoupravna interesna zajednica mirovinskog i invalidskog osiguranja poljoprivrednika. Doprinos poljoprivrednici plaćaju na temelju katastarskog i ostalih prihoda, dok pojedine kategorije umirovljenika sufinancira država. U prvim poslijeratnim godinama broj umirovljenika bio je izrazito mali dok je broj osiguranika rastao. Razvojem mirovinskog sustava nakon drugog svjetskog rata rastao je i broj umirovljenika te je u sedamdesetim i osamdesetim došlo do pogoršanja omjera osiguranika i umirovljenika (tablica 1.). Razlog je gospodarska kriza i smanjene mogućnosti zapošljavanja zbog kojih je nastupila financijska kriza mirovinskog sustava.⁴⁵

Tablica 1. Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju 1950.-1990. godine

Godina	Broj osiguranika	Broj umirovljenika	Omjer
1950.	593 102	67 771	8,75 : 1
1955.	689 212	123 627	5,57 : 1
1960.	912 290	176 978	5,15 : 1
1965.	1 079 111	251 304	4,29 : 1
1970.	1 116 088	340 134	3,42 : 1
1975.	1 287 396	377 565	3,40 : 1
1980.	1 518 049	438 133	3,46 : 1
1985.	1 658 960	507 551	3,26 : 1
1990.	1 682 971	594 339	2,83 : 1

IZVOR: Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 83.

4.3.4. Mirovinski sustav nakon stjecanja hrvatske neovisnosti

Ustavom Republike Hrvatske, usvojenom u prosincu 1990. godine, u članku 56. mirovinsko osiguranje je zajamčeno kao „pravo zaposlenih i članova njihovih obitelji na socijalno

⁴⁴ ibidem

⁴⁵ ibidem

osiguranje i socijalnu sigurnost“. Usvajanjem Ustava izmijenjeni su Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju i Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika i osnovan je Republički fond za mirovinsko osiguranje radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika. U devedesetim godinama mirovinski sustav sudjelovao je u privatizaciji društvenih poduzeća kroz prijenos dionica i udjela u vlasništvu 1365 trgovačkih društava u mirovinske fondove. Zbog nesređenosti portfelja, velikog broja stečajeva i lošeg upravljanja sredstvima, vrijednost portfelja prenesenog u mirovinski fond prepolovila se i nije predstavljala značajniju vrijednost u ukupnim sredstvima namijenjenim za mirovine. Stanje hrvatskog mirovinskog sustava značajno su pogoršali domovinski rat i tranzicija sa posljedicom smanjenja broja zaposlenika odnosno osiguranika i povećanjem broja umirovljenika (u invalidskim i prijevremenim starosnim mirovinama).⁴⁶ Mirovinski sustav je u tom periodu služio kao „posljednje utočište“ kojim se rješavao višak radne snage i to posebno starijih radnika u sektorima koji su imali negativni rast te je postao jedan od značajnijih razloga deficita državnog proračuna.⁴⁷

4.3.5. Mirovinske reforme

Povećanje broja umirovljenika i opadanje stope nataliteta dovelo je do krize mirovinskog sustava i potrebe za njegovom reformom. Sljedeći razlog je visoka stopa nezaposlenosti te veoma rasprostranjena siva ekonomija koji dovode do smanjenja priljeva sredstava od doprinosa osiguranika. Stvara se sve veći deficit u mirovinskim fondovima koji se moraju sufinancirati iz državnog proračuna.⁴⁸

Mirovinska reforma u Republici Hrvatskoj, poznata kao mala mirovinska reforma, započela je 1999. godine i bila je usmjerena na racionalizaciju i kontrolu tekućih mirovinskih troškova. U sklopu iste pooštreni su kriteriji za odlazak u mirovinu pa je dobna granica za muškarce podignuta na 65 godina, a za žene na 60 godina života. Promijenjena je i formula za izračun mirovina te se umjesto 10 najboljih godina u izračun uzima cijeli radni staž. Promjene su se također dogodile kod usklađivanja plaća i osnovica osiguranja na temelju kojih se izračunavaju mirovine kao i način usklađivanja već postojećih, ostvarenih mirovina. Nadalje je izmijenjena definicija invalidnosti pa se zbog strožijih kriterija smanjio broj invalidskih

⁴⁶ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 85. do 89.

⁴⁷ Bejaković, P.: 80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj, <https://hrcak.srce.hr/file/47614>, pregledano 14.09.2018.

⁴⁸ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 85. do 89.

mirovina. Provođenje ovih mjera dovelo je do znatnog smanjenja broja umirovljenika u 2000. godini u odnosu na prethodne godine.⁴⁹

Radikalnija reforma mirovinskog sustava s ciljem diversifikacije i jačanja financijske održivosti, a na temelju zakona usvojenih 1998. i 1999. godine, započela je 2002. godine, uvođenjem trodijelnog mirovinskog sustava (koji je još uvijek aktualan). Uz prvi stup koji se temelji na međugeneracijskoj solidarnosti uveden je drugi mirovinski stup na temelju individualne kapitalizirane štednje. U prvi stup uplaćuje se tri četvrtine obveznog doprinosa (15 %), a u drugi stup uplaćuje se jedna četvrtina (5%) obveznog mirovinskog doprinosa. Svi osiguranici koji su 2002. godine imali manje od 40 godina života morali su obvezno postati članovi drugog stupa, dok su osobe koje se imale između 40 i 50 godina imale izbor – ostati samo u prvom stupu ili ući i u drugi stup. Za osobe koje se žele dodatno osigurati uveden je treći mirovinski stup koji je dobrovoljan i temelji se, kao i drugi stup, na kapitalizaciji doprinosa osiguranika, a država daje poticaje za štednju u istom. Zbog kontrole provedbe osnovane su i dvije nove institucije. Jedna je Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja (HAGENA) čije poslove početkom 2006. godine preuzima Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). Druga je Središnji registar osiguranika (REGOS) koji prikuplja doprinose i vodi individualne račune osiguranika.⁵⁰

4.4. Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj

U svakoj suvremenoj državi pa tako i u Republici Hrvatskoj važan dio sustava socijalne sigurnosti je mirovinski sustav. Mirovinski sustav RH uređen je sa nekoliko zakona i to su:⁵¹

- Zakon o mirovinskom osiguranju
- Zakon o obveznim mirovinskim fondovima
- Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima
- Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima
- Pripadajući podzakonski akti

⁴⁹ Bejaković, P.: 80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj, <https://hrcak.srce.hr/file/47614>, pregledano 14.09.2018.

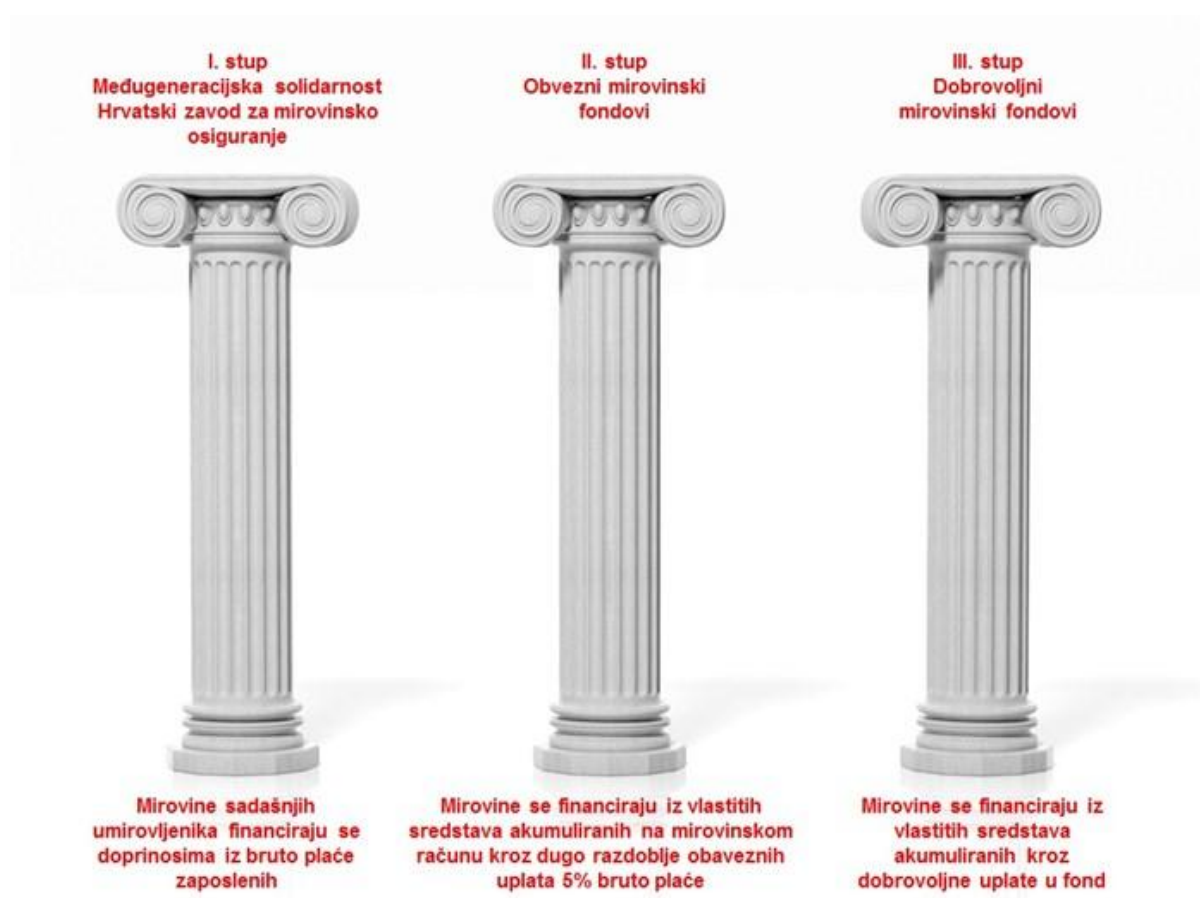
⁵⁰ Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković, T.; Šućur, Z.; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008., str. 105. do 108.

⁵¹ www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf, pregledano 14.09.2018.

Člankom 1. Zakona o mirovinskom osiguranju (NN RH, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 i 62/18) propisano je da sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj čine:⁵²

1. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti
2. Obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje
3. Dobrovoljno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje

Slika 1. Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj

Izvor: <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-zastita-potrosaca/financijska-pismenost/izaberi-budu%C4%87nost/>, preuzeto 27.09.2018.

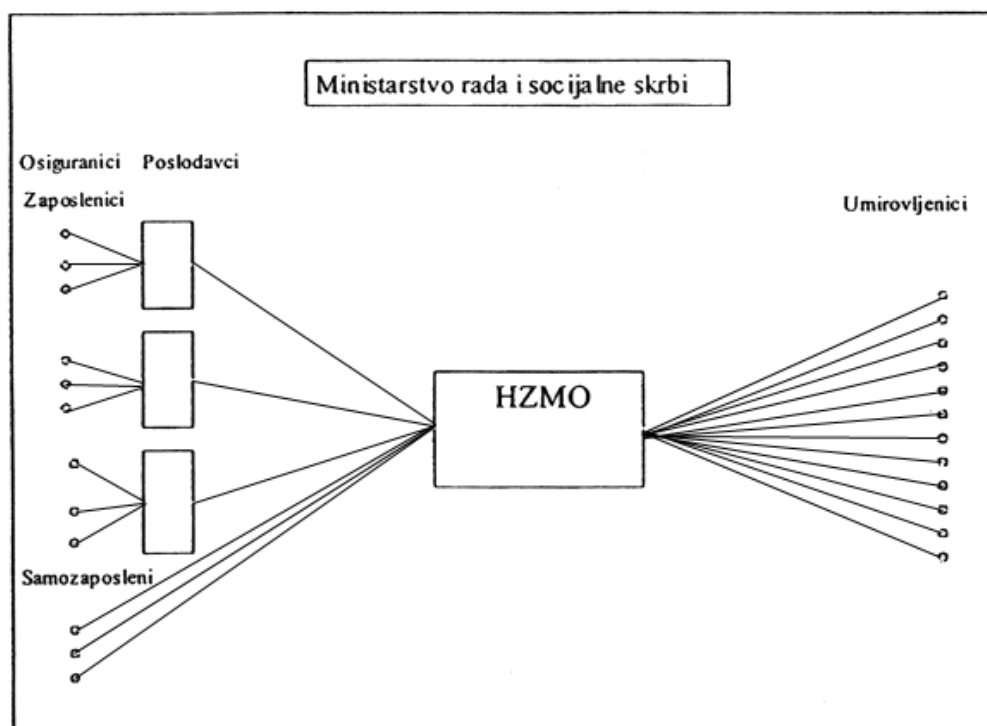
⁵² www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju, pregledano 26.09.2018.

4.4.1. Prvi stup mirovinskog osiguranja

Prvi stup mirovinskog osiguranja obavezan je i u nadležnosti je Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje (HZMO). Sve osobe koje rade izdvajaju doprinose za mirovinsko osiguranje, a iz tih doprinosa, obzirom da se prvi stup temelji na načelu međugeneracijske solidarnosti, isplaćuje se mirovina sadašnjim umirovljenicima. Osim iz uplaćenih doprinosa prvi stup financira se i transferima iz državnog proračuna.⁵³

Osobama osiguranim samo u prvom stupu, tj. osobama koje su 2002. godine imale više od 50 godina i osobama koje su imale između 40 i 50 godina, a nisu se dobrovoljno uključile u drugi stup, obračunava se doprinos za mirovinsko osiguranje u iznosu 20 posto od bruto plaće. Osobama koje su osigurane i u prvom i u drugom mirovinskom stupu poslodavci obračunavaju 15 posto od bruto plaće i uplaćuju u Državni proračun.⁵⁴

Slika 2. Prvi stup mirovinskog osiguranja

izvor: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_06_97_1230.html, pogledano 27.09.2018.

Zakon o mirovinskom osiguranju određuje mirovine osiguranicima koji su osigurani samo u prvom stupu, dok se za osiguranike osigurane u prvom i drugom stupu iz prvog stupa

⁵³ www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf, pregledano 14.09.2018.

⁵⁴ <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>, pregledano 14.09.2018.

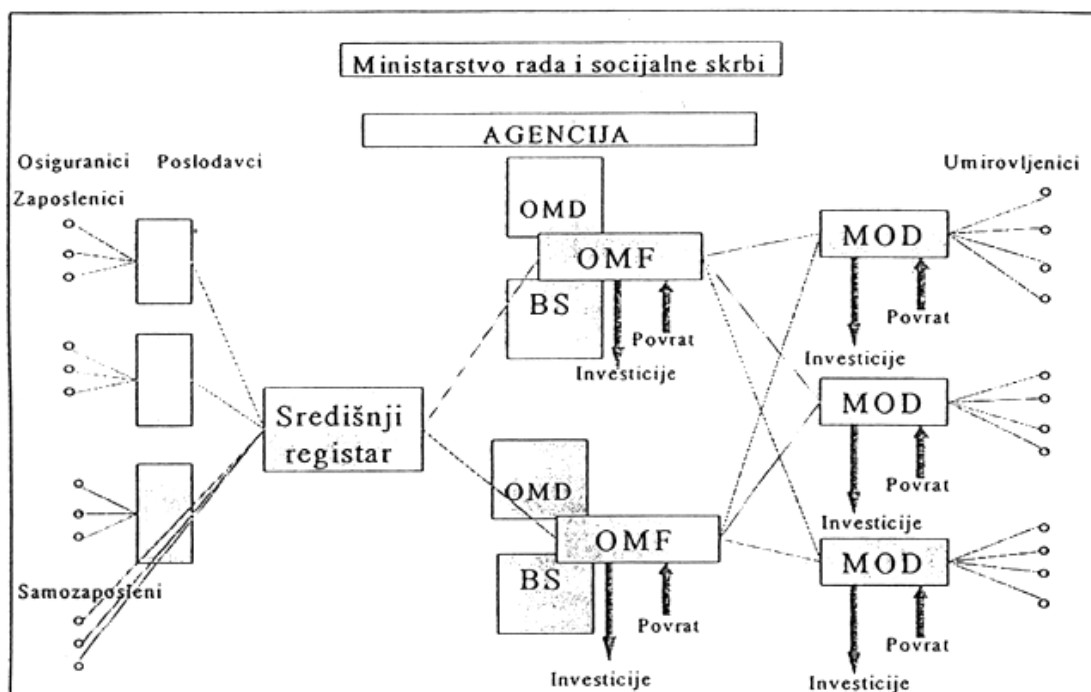
ostvaruje osnovna mirovina, a iz drugog stupa mirovina na temelju individualne kapitalizirane štednje. Mirovina za te osiguranike određuje se na temelju Zakona o mirovinskom osiguranju te Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima.⁵⁵

4.4.2. Drugi stup mirovinskog osiguranja

Drugi stup je također obvezno mirovinsko osiguranje i uređen Zakonom o obveznim mirovinskim fondovima. Njima upravljaju posebna mirovinska društva koja su u privatnom vlasništvu, a pod nadzorom Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga (HANFA).⁵⁶

Drugi stup predstavlja individualnu kapitaliziranu štednju što znači da je riječ o sredstvima koja su uplaćena na osobni račun osiguranika i koja predstavljaju njegovu osobnu imovinu te da se uplatom u odabrani obvezni mirovinski fond ostvaruje i prinos od tog ulaganja. Prikupljanje sredstava odvija se putem obveznih mirovinskih fondova, a isplata mirovina osiguranicima drugog stupa odvija se putem mirovinskih osiguravajućih društava.⁵⁷

Slika 3. Drugi stup mirovinskog osiguranja

izvor: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_06_97_1230.html, pogledano 27.09.2018.

⁵⁵ ibidem

⁵⁶ <https://gov.hr/voja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>, pregledano 14.09.2018.

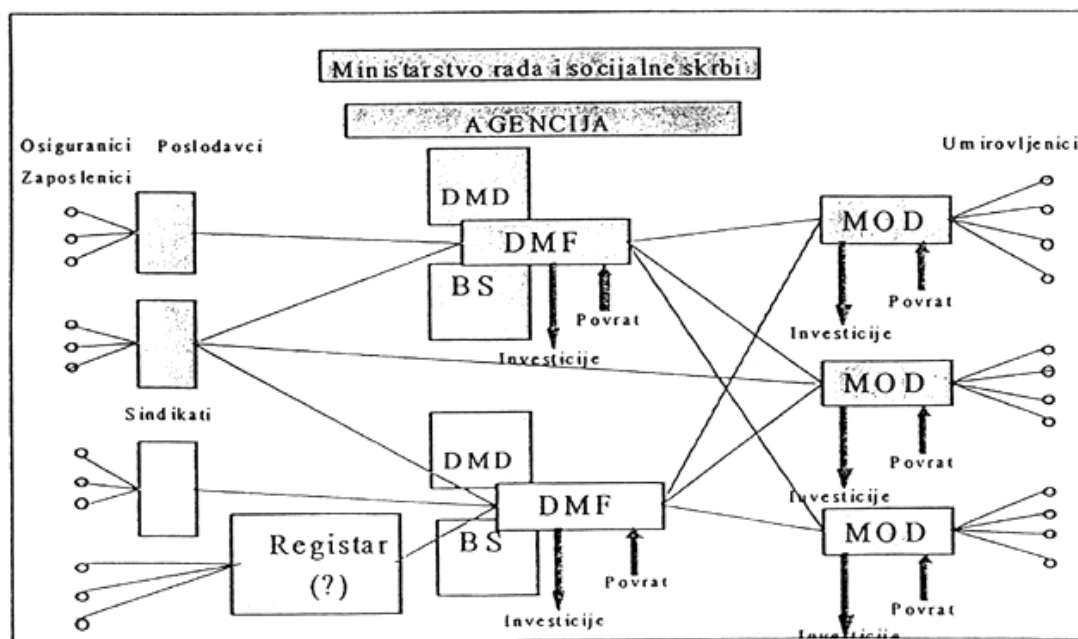
⁵⁷ www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf, pregledano 14.09.2018.

Osobama osiguranim u drugom stupu poslodavci uplaćuju 5 posto od bruto plaće i uplaćuju ga u obvezni mirovinski fond prema odabiru posloprimca. Osiguranici u svakom trenutku mogu odlučiti promijeniti obvezni mirovinski fond i sva sredstva koja su do tog trenutka uplaćena prenose se u novi fond.⁵⁸

4.4.3. Treći stup mirovinskog osiguranja

Treći mirovinski stup dobrovoljan je i za njega su nadležna društva za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Postoji velika sličnost između dobrovoljnih mirovinskih fondova i investicijskih fondova jer se novac uplaćen u njih uz određena zakonska ograničenja ulaže u dionice, obveznice i novčane depozite. Iznos mjesečne uplate određuje sami osiguranik, a uplaćeni novčani iznos, osim u slučaju odlaska u invalidsku mirovinu, ne može se podići prije navršene 50. godine života. Dobrovoljni mirovinski fond može se također promijeniti no uplaćena sredstva umanjuju se za visinu troškova prijelaza.⁵⁹

Slika 4. Treći stup mirovinskog osiguranja

izvor: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_06_97_1230.html, pogledano 27.09.2018.

⁵⁸ <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>, pregledano 14.09.2018.

⁵⁹ <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>, pregledano 14.09.2018.

4.5. Institucije u mirovinskom sustavu Republike Hrvatske

4.5.1. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje – HZMO

Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje javna je ustanova osnovana Zakonom o mirovinskom osiguranju, čijim je donošenjem započet proces reforme mirovinskog sustava zbog ostvarivanja prava zaposlenika, obrtnika, poljoprivrednika i drugih osoba iz obveznog mirovinskog osiguranja temelju generacijske solidarnosti. HZMO je pravni slijednik bivših republičkih fondova mirovinskog i invalidskog osiguranja radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika. HZMO ima svojstvo pravne osobe, a u rješavanju o pravima i obvezama iz mirovinskog sustava ima javne ovlasti. Upravni nadzor nad Zavodom obavlja ministarstvo nadležno za mirovinski sustav dok nadzor i praćenje primjene propisa vezanih uz dječji doplati prati ministarstvo nadležno za obitelj.⁶⁰

Zavod ima svojstvo pravne osobe s pravima, obvezama i odgovornošću utvrđenim Zakonom i Statutom, posluje samostalno, a predstavlja ga i zastupa ravnatelj. Rad Zavoda je javan što znači da jedanput godišnje do 30. lipnja tekuće godine, za prethodnu godinu, o svom radu podnosi izvješće Hrvatskom Saboru. Poslove iz svojeg djelokruga obavlja u središnjoj ustrojstvenoj jedinici sa sjedištem u Zagrebu te područnim ustrojstvenim jedinicama. Financijsko poslovanje Zavoda obavlja se putem državnog proračuna Republike Hrvatske.⁶¹

Djelokrug rada Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje:⁶²

- Poslovi u vezi s ostvarivanjem prava osiguranih osoba iz mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti
- Osigurava provedbu uredbi Europske unije o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti i međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju
- Osigurava zakonitost ostvarivanja prava osiguranih osoba i pruža im pravnu pomoć u ostvarivanju istih

⁶⁰ <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=2>, pregledano 28.09.2018.

⁶¹ <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>, pregledano 26.09.2018.

⁶² ibidem

- Provodi politiku razvitka i unapređivanja mirovinskog sustava na temelju generacijske solidarnosti
- Obavlja druge poslove u vezi s provedbom i ostvarivanjem iz mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti

HZMO provodi prava osiguranika na temelju generacijske solidarnosti. Prava iz mirovinskog osiguranja neotuđiva su osobna materijalna prava koja se ne mogu prenijeti na drugoga niti naslijediti. Zakonom o mirovinskom osiguranju obvezno se osiguravaju prava na:⁶³

- Starosnu mirovinu
- Prijevremenu starosnu mirovinu
- Invalidsku mirovinu
- Privremenu invalidsku mirovinu
- Obiteljsku mirovinu
- Najnižu mirovinu
- Osnovnu mirovinu
- Profesionalnu rehabilitaciju
- Naknadu zbog tjelesnog oštećenja
- Naknadu putnih troškova u vezi s ostvarivanjem osiguranih prava

Prema važećem Zakonu o mirovinskom osiguranju, pravo na starosnu mirovinu u razdoblju od 01.01.2014. do 31.12.2030. godine ima osiguranik kada navrši 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Za razdoblje od 2031. do 2037. godine uvjet godine života povećava se svake godine za tri mjeseca (tablica 2.), da bi od 01.01.2038. godine pravo na starosnu mirovinu imao osiguranik sa 67 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Dugogodišnji osiguranici pravo na starosnu mirovinu stječu sa 60 godina života i 41 godinom mirovinskog staža.⁶⁴

⁶³ ibidem

⁶⁴ <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>, pregledano 16.09.2018.

Tablica 2. Ostvarenje prava na starosnu mirovinu u razdoblju 01.01.2031. do 31.12.2037.

Godina odlaska u mirovinu	Godine života osiguranika
2031.	65 godina i 3 mjeseca
2032.	65 godina i 6 mjeseci
2033.	65 godina i 9 mjeseci
2034.	66 godina
2035.	66 godina i 3 mjeseca
2036.	66 godina i 6 mjeseci
2037.	66 godina i 9 mjeseci

Izvor: <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju>

4.5.2. Mirovinski fondovi

Mirovinski fond imovina je bez pravne osobnosti u kojem se prikuplja novac što ga uplaćuju članovi, tj. vlasnici fonda. Fond osniva i fondom upravlja mirovinsko društvo čija je zadaća da ulaganjem uplaćenog novca poveća vrijednost njegove imovine, a cilj takvih ulaganja je svakom članu fonda omogućiti isplatu što veće mirovine u budućnosti. Iznos mirovine ovisi o iznosu doprinosa koje uplaćuje poslodavac i načinu upravljanja pojedinim fondovima, a stanje na osobnom računu svakog člana vodi se u Središnjem registru osiguranika (REGOS).⁶⁵

Dvije su vrste mirovinskih fondova:⁶⁶

- Obvezni mirovinski fondovi- čine drugi stup mirovinskog sustava, zakon propisuje obvezu poslodavca da mjesečno uplaćuje 5 posto bruto plaće posloprimca na njegov osobni račun u obveznom mirovinskom fondu. Sam član izabire mirovinsko društvo i obvezni mirovinski fond određene kategorije (tri kategorije A, B i C).
- Dobrovoljni mirovinski fondovi- čine treći stup mirovinskog sustava, a član sam određuje iznos mjesečne uplate.

⁶⁵ www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf, pregledano 14.09.2018.

⁶⁶ ibidem

4.5.3. Obvezni mirovinski fondovi

Obvezni mirovinski fondovi kategorije A, B i C uvedeni su 2014. godine stupanjem na snagu Zakona o obveznim mirovinskim fondovima (NN RH, br. 19/14, 93/15 i 64/18). Prilikom prvog zaposlenja na šalteru REGOS-a u poslovnicama Financijske agencije (FINA) svaki osiguranik izabire mirovinsko društvo prema svojoj želji. Kako mirovinsko društvo upravlja samo jednim obveznim mirovinskim fondom korisnici mogu biti članovi samo jednog obveznog mirovinskog fonda jedne kategorije i imati samo jedan osobni račun. Doprinosi uplaćeni na osobni mirovinski račun vode se u obračunskim jedinicama čija se vrijednost dobije dijeljenjem vrijednosti neto imovine fonda sa brojem obračunskih jedinica. Prinos fonda ovisi o rastu ili padu vrijednosti imovine u vlasništvu fonda. Kategorije fonda razlikuju se prema rizicima koji se odnose na ulaganje uplaćenih doprinosa, a prema strategiji ulaganja izabranog obveznog mirovinskog fonda. Najveći rizik preuzimaju članovi koji se odluče za fondove kategorije A, a najmanji oni koji se odluče za fondove kategorije C.⁶⁷

U obveznom sustavu individualne kapitalizirane štednje Hrvatska propisuje doživotne anuitete. Na taj način rizik dugovječnosti prebacuje se sa korisnika mirovine na pravne osobe koje isplaćuju iste. Pravo na stjecanje mirovine iz drugog stupa vezano je za ostvarivanje mirovine iz prvog stupa, odnosno sustava generacijske solidarnosti. U našoj državi u tom području dopušta se isplata doživotnih mjesečnih iznosa mirovina u četiri oblika.⁶⁸

- Pojedinačna mirovina
- Pojedinačna mirovina sa zajamčenim razdobljem (za imenovanog korisnika)
- Zajednička mirovina
- Zajednička mirovina sa zajamčenim razdobljem (za imenovanog korisnika)

Postojeći obvezni mirovinski fondovi u Republici Hrvatskoj:⁶⁹

1. Raiffeisen OMF
2. PBZ Croatia osiguranje OMF

⁶⁷ <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>, pregledano 14.09.2018.

⁶⁸ Vukorepa, I.: Mirovinski sustavi- Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012., str. 308. do 310.

⁶⁹ <https://hrportfolio.hr/mirovinski-fondovi>, pregledano 27.09.2018.

3. AZ OMF
4. Erste plavi OMF

4.5.4. Dobrovoljni mirovinski fondovi

Odabir dobrovoljnog mirovinskog fonda stvar je osobnog izbora korisnika. Članstvo u dobrovoljnom mirovinskom fondu započinje sklapanjem ugovora o članstvu i upisom u registar članova fonda. Za razliku od obveznog mirovinskog fonda istodobno se može biti član jednog ili više dobrovoljnih mirovinskih fondova. Dobrovoljni mirovinski fondovi mogu biti:⁷⁰

- Otvoreni- namijenjeni su za sve fizičke osobe
- Zatvoreni- predviđeni su za zaposlenike određenog poslodavca koji je odlučio osnovati fond za vlastite zaposlenike, za sindikat koji želi osnovati fond za svoje članove, za članove udruge samostalnih djelatnosti i za samozaposlene osobe.

U dobrovoljnom sustavu individualne kapitalizirane štednje Republike Hrvatske članovi mirovinskih fondova obvezuju se, u pravilu, na kupnju anuiteta uz mogućnost djelomične isplate. Pravo na isplatu članovi stječu sa navršених 50 godina života. Iz dobrovoljnog sustava osiguranja u Hrvatskoj se nude sljedeće vrste mirovinskih proizvoda:⁷¹

- Doživotne starosne mirovine
- Privremene starosne mirovine
- Promjenjive mirovine
- Djelomične jednokratne isplate
- Druga mirovinska davanja prema programu mirovinskog osiguravajućeg društva

Postojeći dobrovoljni mirovinski fondovi u Republici Hrvatskoj:⁷²

1. Raiffeisen DMF
2. AZ Benefit DMF
3. AZ Profit DMF

⁷⁰ <https://www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf>, pregledano 14.09.2018.

⁷¹ Vukorepa, I.: Mirovinski sustavi- Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012., str. 312.

⁷² <https://hrportfolio.hr/mirovinski-fondovi>, pregledano 27.09.2018.

4. Croatia osiguranje DMF
5. Erste Plavi Expert DMF
6. Erste Plavi Protect DMF

4.5.5. Središnji registar osiguranika – REGOS

REGOS ili Središnji registar osiguranika institucija je javne uprave, u funkciji građana, a primarne djelatnosti i usluge koje obavlja vezane su za sve aspekte mirovinskog osiguranja temeljem individualne kapitalizirane štednje hrvatskih građana. REGOS surađuje sa brojnim tijelima državne i javne uprave.⁷³

Djelokrug poslovanja REGOS-a propisan je Zakonom o Središnjem obrtnom registru, a obuhvaća sljedeće poslove:⁷⁴

- Prikupljanje podataka po osiguranicima i drugim osobama i obrada istih
- Formiranje podataka o osnovicama i obračunanim doprinosima za mirovinska osiguranja radnika za koje poslodavac plaćanje doprinosa za financiranje obveznih osiguranja obavlja prema dnevnoj osnovici putem vrijednosnih kupona
- Vođenje jedinstvenog računovodstva osobnih računa članova obveznih mirovinskih fondova
- Provođenje postupaka vezanih uz ostvarivanje prava na mirovinu temeljem individualne kapitalizirane štednje
- Prijenos ukupne imovine člana obveznog mirovinskog fonda sa zatvorenih računa zakonskim primateljima
- Kontrola uplate doprinosa za mirovinska osiguranja
- Povezivanje podataka sa obračunanim doprinosima za mirovinsko osiguranje na temelju kapitalizirane štednje te doprinosu za mirovinsko osiguranje na temelju generacijske solidarnosti s podacima o pripadajućim uplatama
- Obračunavanje naknada i njihovo prosljeđivanje u mirovinsko društvo
- Preračunavanje uplaćenih doprinosa na temelju individualne kapitalizirane štednje u obračunske jedinice
- Prijenos osobnog računa člana obveznog mirovinskog fonda

⁷³ <https://regos.hr/o-regosu/uvod>, pregledano 29.09.2018.

⁷⁴ www.zakon.hr/z/697/Zakon-o-Središnjem-registru-osiguranika, pregledano 29.09.2018.

- Vođenje privremenog računa
- Raspoređivanje članova mirovinskih društava, odnosno osiguranika u jedan od obveznih mirovinskih fondova i kategorija obveznog mirovinskog fonda
- Kontrola i povezivanje podataka temeljem zahtjeva za povezivanjem podataka, odnosno povratom više plaćenog doprinosa za mirovinska osiguranja
- Izvješćivanje mirovinskih društava i članova mirovinskih fondova
- Vođenje registra i evidencija
- Izvješćivanje o podacima iz registra
- Izdavanje isprava o podacima koji se vode u registru
- Elektronička razmjena i dostava podataka iz registra institucijama u području socijalne sigurnosti na razini RH
- Elektronička razmjena i dostava podataka prikupljenih od institucija RH u sustavu socijalne sigurnosti na razini Europske unije temeljem uredbi EU o koordinaciji sustava socijalne sigurnosti
- Obavljanje poslova nadležne ustanove i tijela za vezu prema uredbama EU o koordinaciji sustava socijalne politike i odluka donesenih temeljem tih uredbi
- Raspored nepovezanih uplata doprinosa za mirovinsko osiguranje temeljem individualne kapitalizirane štednje po osiguranicima u slučaju kada je obveznik podnošenja prestao postojati i nema pravnog slijednika
- Međuinstitucionalna suradnja razmjenom i dostavom podataka s javnopravnim tijelima, tijelima sudbene vlasti i drugim korisnicima kada su isti za to ovlašteni propisom ili imaju suglasnost osobe na koju se ti podaci odnose
- Propisivanje obrazaca i sloga za podnošenje dokumentacije
- Donošenje provedbenih propisa kada je za isto ovlašten zakonom
- Drugi poslovi utvrđeni zakonom i Statutom REGOS-a

4.5.6. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga - HANFA

HANFA odnosno Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga nadzorno je tijelo, a djelokrug i nadležnosti obuhvaćaju nadzor financijskih tržišta, financijskih usluga te pravnih i fizičkih osoba koji takve usluge pružaju. HANFA je samostalna pravna osoba sa javnim ovlastima u okviru svog djelovanja i nadležnosti koji su propisani Zakonom o Hrvatskoj agenciji za nadzor financijskih usluga odgovorna Hrvatskom saboru. Osnovana je 2005.

godine spajanjem tri nadzorne institucije, a to su Komisija za vrijednosne papire, Agencija za nadzor mirovinskih fondova i osiguranja i Direkcija za nadzor društava za osiguranje. Temeljni ciljevi HANFA-e su promicanje i čuvanje stabilnosti financijskog sustava i nadzor poslovanja subjekata nadzora. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga provodi nadzor nebankarskog financijskog sektora i to nadzor nad poslovanjem:⁷⁵

- na burzi i uređenim javnim tržištima
- investicijskih društava i izdavatelja vrijednosnih papira
- brokera i investicijskih savjetnika
- središnjeg klirinškog depozitarnog društva
- društava za osiguranje i reosiguranje
- zastupnika i posrednika u osiguranju i reosiguranju
- društava za upravljanje investicijskim i mirovinskom fondovima
- mirovinskih osiguravajućih društava
- investicijskih i mirovinskih fondova
- Središnjeg registra osiguranika
- Umirovljeničkog fonda
- Pravnih osoba koje se bave poslovima leasinga i faktoringa (osim ako ih banke obavljaju unutar svoje registrirane djelatnosti)

4.5.7. Ministarstvo rada i mirovinskog sustava

Središnje tijelo državne uprave u Republici Hrvatskoj je Ministarstvo rada i mirovinskog sustava (MRMS). U svom djelokrugu obavlja upravne i javne poslove vezane za:⁷⁶

- Politiku zapošljavanja
- Uređivanje radnih odnosa
- Tržište rada i aktivnu politiku zapošljavanja
- Programe radnih prekvalifikacija i povećanja zapošljivosti
- Sustav i politiku mirovinskog osiguranja
- Evidenciju nezaposlenosti i pomoć pri zapošljavanju
- Socijalno partnerstvo i odnose sa sindikatima i udrugama poslodavaca u području ravnopravnih odnosa, tržišta rada i zapošljavanja

⁷⁵ <https://www.hanfa.hr/o-nama/>, pregledano 29.09.2018.

⁷⁶ <http://www.mrms.hr/ministarstvo-rada-i-mirovinskoga-sustava/>, pregledano 01.10.2018.

- Ravnopravni status hrvatskih državljana zaposlenih u inozemstvu i poslove vezane uz povratak i zapošljavanje istih
- Radnopravni status stranih državljana zaposlenih u RH
- Unapređenje sustava zaštite na radu
- Međunarodnu suradnju u području rada i zapošljavanja
- Pripremi programa i projekata iz programa Europske unije te provedbi istih
- Sudjelovanje Republike Hrvatske u radu tijela Europske unije
- Druge poslove predviđene zakonom

Ministarstvo rada i mirovinskog sustava u svom radu podupire tržišnu ekonomiju, ali i socijalno odgovorno društvo. Zalaže se za socijalnu solidarnost i transparentnost jer samo na taj način može osigurati uređeno tržište rada i sigurnu zapošljivost.⁷⁷

⁷⁷ <http://www.mrms.hr/ministarstvo-rada-i-mirovinskoga-sustava/>, pregledano 01.10.2018.

5. STRUKTURA I ODRŽIVOST SUSTAVA

5.1. Stanje sustava mirovinskog osiguranja na temelju međugeneracijske solidarnosti na dan 31.12.2017.

Prema podacima Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, objavljenih u „Izvješću o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2017.“, na dan 31.12.2017. godine evidentirano je 1 475 044 osiguranika i 1 232 651 korisnik mirovine te je omjer između osiguranika i korisnika 1,20 : 1, što je vrlo nepovoljan omjer.

Iz tablice je vidljivo da se broj osiguranika počeo smanjivati nakon 2008. godine, zbog gospodarske krize koja je zahvatila i našu državu, a taj negativni trend nastavio se sve do 2014. godine. Od 2015. godine do 2017. godine broj osiguranika kontinuirano raste.

Tablica 3. Odnos osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do 2017. Godine

Godina	Broj osiguranika	Broj korisnika mirovina	omjer
2006.	1 538 170	1 100 086	1,40 : 1
2007.	1 579 463	1 121 540	1,41 : 1
2008.	1 604 848	1 148 290	1,40 : 1
2009.	1 530 233	1 173 814	1,30 : 1
2010.	1 475 363	1 200 386	1,23 : 1
2011.	1 468 133	1 213 121	1,21 : 1
2012.	1 432 740	1 217 692	1,18 : 1
2013.	1 400 631	1 190 815	1,18 : 1
2014.	1 397 400	1 223 738	1,14 : 1
2015.	1 413 637	1 228 020	1,15 : 1
2016.	1 440 188	1 233 375	1,17 : 1
2017.	1 475 044	1 232 651	1,20 : 1

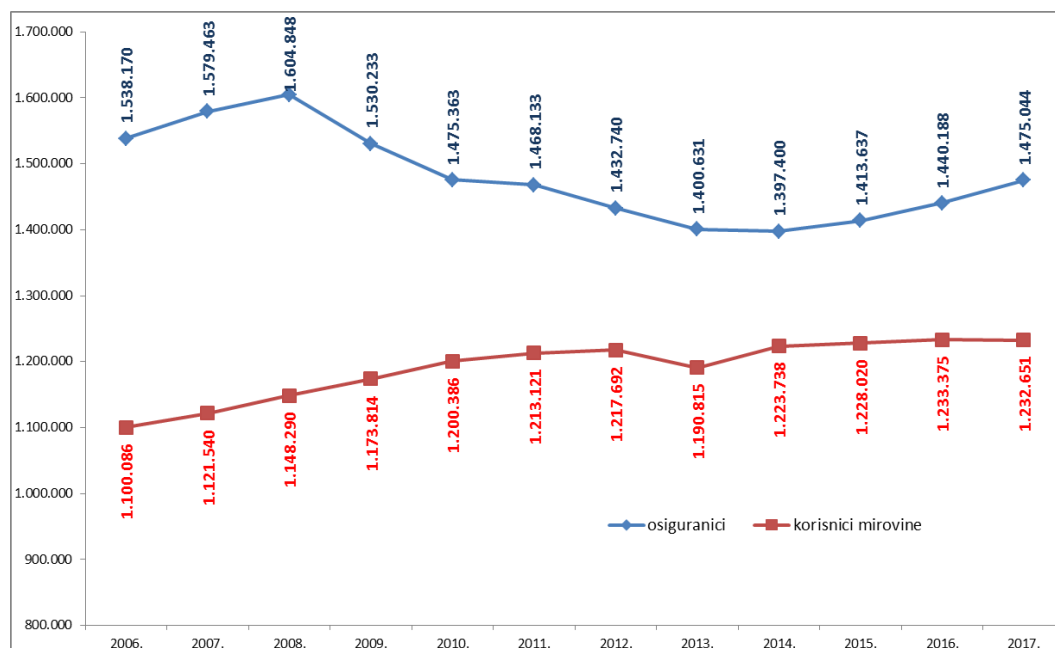
Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Broj korisnika mirovina kontinuirano se povećava kroz cijelo promatrano razdoblje. U 2017. godini prvi puta je smanjen broj korisnika, ali samo iz razloga što 1 364 korisnika nisu

dostavili OIB HZMO-u te im je obustavljena isplata mirovina (da nije bilo obustave isplate broj korisnika bio bi 1 234 015).⁷⁸

Prethodno navedeno grafički je prikazano na slici 5.

Slika 5. Broj osiguranika i korisnika mirovine na dan 31.12.2017.

Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

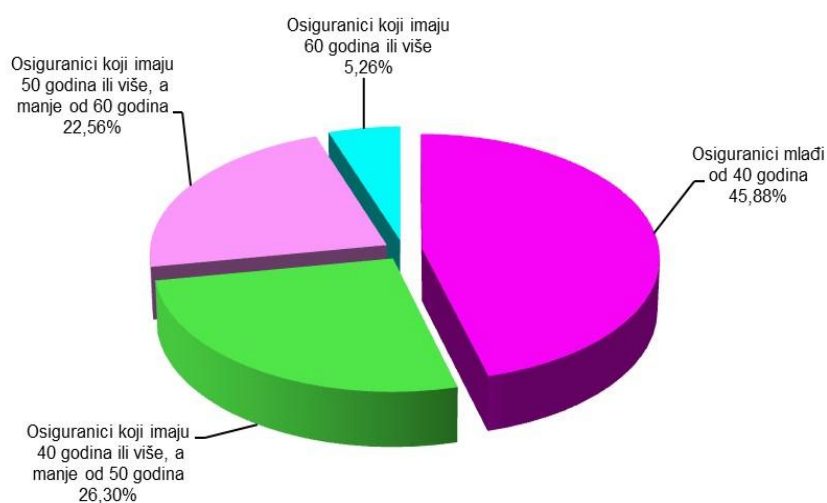
Prema dobi, na dan 31.12.2017. godine, evidentirano je (Slika 6):⁷⁹

1. mlađih od 40 godina676 709 osiguranika (45,88%)
2. u dobi od 40 do 49 godina.....387 940 osiguranika (26,30%)
3. u dobi od 50 do 59 godina.....332 775 osiguranika (22,50%)
4. u dobi od 60 godina i više.....77 620 osiguranika (5,26%)

⁷⁸ http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

⁷⁹ http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Slika 6. Osiguranici prema dobi na dan 31.12.2017.

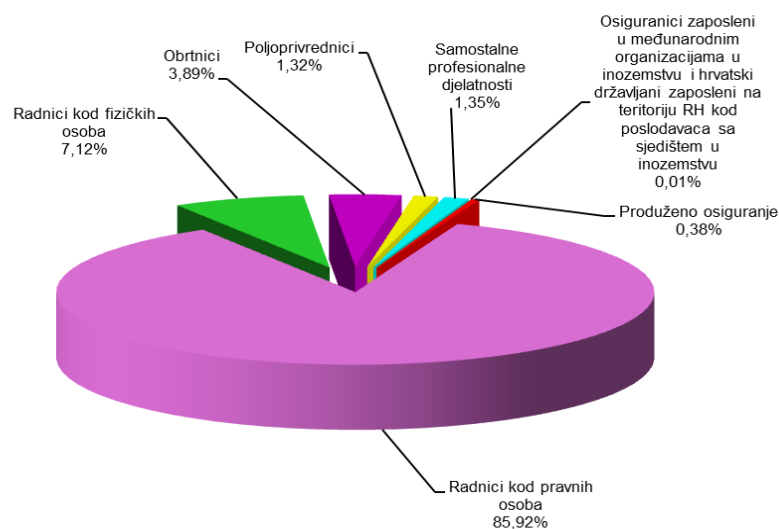
Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Po osnovama osiguranja, na dan 31.12.2017. godine, evidentirano je (Slika 7):⁸⁰

1. zaposlenih kod pravnih osoba.....1 267 420 osiguranika
2. zaposlenih kod fizičkih osoba.....105 065 osiguranika
3. obrtnika57 412 osiguranika
4. poljoprivrednika.....19 488 osiguranika
5. samostalna profesionalna djelatnost.....19 959 osiguranika
6. produženo osiguranje.....5 593 osiguranika
7. zaposlenih u međunarodnim organizacijama u inozemstvu i hrvatskih državljana zaposlenih na teritoriju RH kod poslodavaca sa sjedištem u inozemstvu.....107 osiguranika

⁸⁰ ibidem

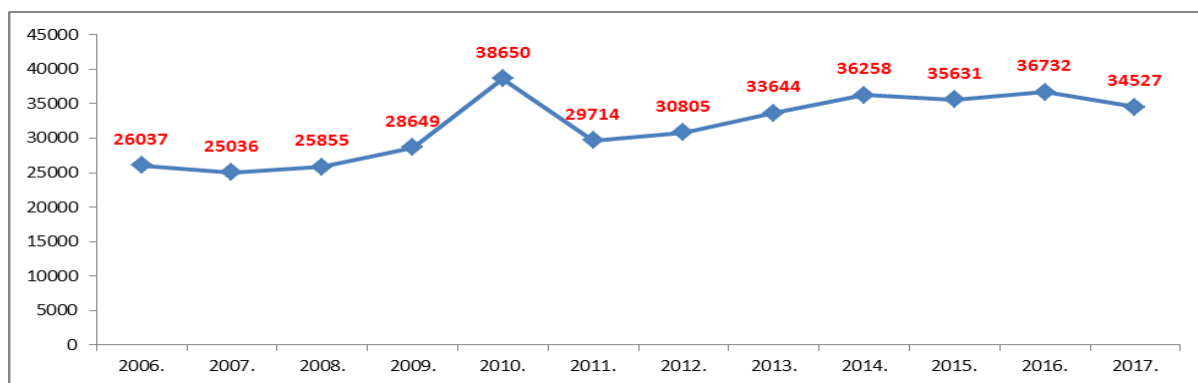
Slika 7. Osiguranci prema osnovi osiguranja na dan 31.12.2017.

Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Broj korisnika mirovina kontinuirano se povećavao u periodu od 2006. do 2010. godine, a najveće povećanje njihova broja bio je tijekom 2009. godine, zbog gospodarske krize i s njom u vezi povećane nezaposlenosti te veliki porast broja 2010. godine zbog novih odredbi koje su se odnosile na prijevremenu starosnu mirovinu. 2011. godine broj korisnika mirovina se smanjio i od tada je u stalnom blagom porastu.⁸¹

Slika 8. Broj novih korisnika starosne i prijevremene starosne mirovine

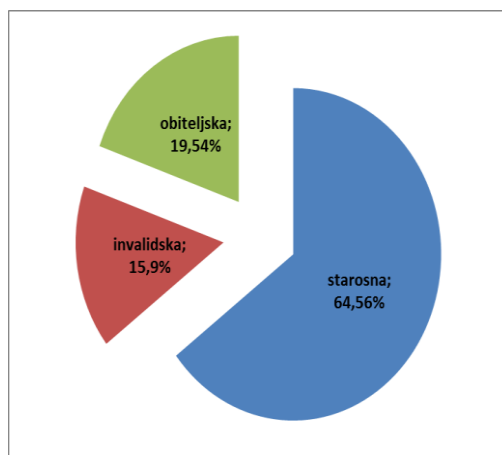
Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

⁸¹ http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Prema vrstama mirovina evidentirano je:⁸²

1. korisnika starosnih mirovina.....795 736
2. korisnika invalidskih mirovina196 027
3. korisnika obiteljskih mirovina.....240 088

Slika 9. Korisnici prema vrstama mirovina na dan 31.12.2017.

Izvor:http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvjec%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

5.2. Prihodi i rashodi HZMO-a u 2017. godini

U prosincu 2016. godine donijet je Financijski plan Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2017. godinu kojim su utvrđeni planirani prihodi i rashodi potrebni za funkcioniranje mirovinskog sustava. U lipnju 2018. godine objavljeno je Izvješće o financijskom poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2017. godinu. U Izvješću je utvrđeno da su ukupni prihodi HZMO-a za 2017. godinu iznosili 39.445.021.871,00 kuna te da su za 1,9 posto veći u odnosu na 2016. godinu. Ukupni rashodi iznosili su 39.432.184.219,00 kn i također su za 1,9 posto veći u odnosu na 2016. godinu. Ukoliko gledamo samo ukupne prihode i rashode slika je zadovoljavajuća. No pravo stanje sustava vidljivo je iz analitike.⁸³

⁸² ibidem

⁸³ http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/3_Izvjec%20o%20financijskom%20poslovanju%20Zavoda%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Tablica 4. Struktura prihoda i primitaka HZMO-a prema vrstama na dan 31.12.2017.g.

PRIHODI I PRIMICI	Iznos prihoda	Struktura u %
1. Prihodi iz proračuna	39.279.448.548	99,58
a) Iz izvora financiranja-doprinosi za MO	21.087.078.907	53,46
b) Iz izvora financiranja- opći prihodi i primici	18.192.223.458	46,12
c) Iz izvora financiranja- sredstva učešća za pomoći	77.183	0,00
d) Iz izvora financiranja-ostale refund. iz pomoći EU	69.000	0,00
2. Vlastiti prihodi	2.503.945	0,01
3. Tekuće pomoći od institucija i tijela EU	364.314	0,00
4. Ostale pomoći	31.759	0,00
5. Ostali prihodi za posebne namjene	162.673.305	0,41
UKUPNI PRIHODI I PRIMICI	39.445.021.871	100,00

Izvor:http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvj%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

Od ukupnih prihoda i primitaka samo 53,46% prikupljeno je uplatama doprinosa za mirovinsko osiguranje, a 46,12% financira se iz općih prihoda i primitaka (pomoć i uplate iz proračuna) što pokazuje da je za financiranje mirovinskog sustava u RH u 2017. godini manjkalo više od 18.000.000.000 kuna što dugoročno taj sustav čini neodrživim te je potrebna cjelovita reforma mirovinskog sustava.

Prihodima iz proračuna iz izvora financiranja- opći prihodi i primici financira se dio obveza mirovinskog osiguranja koje nastaju:⁸⁴

- Priznavanjem i određivanjem mirovina prema posebnim propisima pod povoljnijim uvjetima
- Dodaci odnosno povećanje imovina prema posebnim zakonima koji uređuju ta prava
- Nedostatak prihoda koji je posljedica uvođenja obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje

⁸⁴http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/3_Izvj%C5%A1%C4%87e%20o%20financijskom%20poslovanju%20Zavoda%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

- Nedostatak prihoda po osnovi smanjene stope doprinosa za poljoprivrednike
- Nedostatak sredstava od doprinosa u skladu s člankom 156. Zakona o mirovinskom osiguranju
- Doplatak za djecu.

Od ukupnih rashoda HZMO-a rashodi za mirovine i mirovinska primanja iznose 95,53%.

Tablica 5. Struktura rashoda i izdataka HZMO-a prema vrstama na dan 31.12.2017.g.

RASHODI I IZDACI	Iznos prihoda	Struktura u %
1. Mirovine i mirovinska primanja	37.670.504.893	95,53
2. Financijski rashodi	30.011.019	0,08
3. Osiguranje sredstava za doprinose na temelju individualne kapitalizirane štednje za pojedine kategorije osiguranika	9.298.224	0,02
4. Ostali rashodi	86.721	0,00
5. Doplatak za djecu	1.362.678.816	3,46
6. Izdaci	1.025.102	0,00
7. Rashodi za zaposlene	271.377.439	0,69
8. Materijalni rashodi	81.605.452	0,21
9. Nabava nefinancijske imovine	5.596.553	0,01
UKUPNI RASHODI I IZDACI	39.432.184.219	100,00

Izvor: http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izvje%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.

5.3. Održivost mirovinskog sustava

Održivost mirovinskog sustava tema je brojnih rasprava i problem sa kojim su suočene mnoge suvremene države pa tako i Hrvatska. Do 2002. godine u Hrvatskoj je postojao samo

mirovinsko sustav na temelju međugeneracijske solidarnosti u kojem su se rashodi za mirovine financirali uglavnom iz uplaćenih doprinosa. Kako iz postojećih uplaćenih doprinosa, zbog brojnih demografskih i financijsko sustavnih razloga, mirovine nisu mogle financirati razlika se namirivala transferima iz državnog proračuna i zaduživanjem države na domaćem i inozemnom financijskom tržištu. Demografsko-organizacijski razlozi su sljedeći:⁸⁵

- Povećanje udjela stanovnika starijih od 65 godina zbog povećanog očekivanog životnog vijeka i smanjenje broja novorođenih
- Smanjivanje broja osoba u radnoj dobi i pad zaposlenosti što dovodi do pogoršanja omjera osiguranika i umirovljenika
- Prijevremeno umirovljenje zbog mogućnosti ostvarenja starosne mirovine, neovisno o starosti
- Široko primjenjivana definicija invalidnosti zbog čega je velik broj osoba ostvario pravo na invalidsku mirovinu
- Velik broj povlaštenih mirovina vezanih uz pojedine djelatnosti i zanimanja
- Smanjenje broja osiguranika zbog zatvaranja poduzeća i ograničenih mogućnosti zapošljavanja

Druga vrsta razloga, financijsko sustavni, proizlaze iz obilježja sustava međugeneracijske solidarnosti i to:⁸⁶

- Sada umirovljene osobe doprinose su plaćale po znatno nižim stopama, a primaju mirovine po većim stopama doprinosa koje terete trenutno zaposlene
- Nema izravne povezanosti između uplaćenih mirovinskih doprinosa i isplata u budućnosti jer se isti koriste za isplatu mirovina današnje generacije umirovljenika
- Nema garancije da će sustav na raspolaganju trenutnoj generaciji umirovljenika biti dostupan sljedećoj generaciji umirovljenika
- Visina mirovine nije razmjerna uplaćenim doprinosima
- Nezadovoljstvo umirovljenika zbog niskih mirovina

Zbog gore navedenog mirovinski doprinosi nisu dostatni za podmirenje mirovinskih rashoda te su povećani transferi iz državnog proračuna, bili jedan od najvažnijih generatora deficita

⁸⁵ <https://www.ijf.hr/upload/files/file/AMS/zbornik.pdf>, pregledano 14.09.2018.

⁸⁶ ibidem

proračuna. Mirovinskom reformama 1999. i 2002. pokušao se uspostaviti dugoročno održiv sustav te osigurati veća socijalna sigurnost i više mirovine.

Trenutno je u saborskoj proceduri novi Prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona mirovinskom osiguranju, koji je već izazvao velike prijepore i neslaganja između predlagatelja, poslodavaca, sindikata i svih zainteresiranih strana. Donošenjem novog zakona trebao bi se poboljšati materijalni položaj i socijalna sigurnost korisnika mirovina te ojačati temeljna načela mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, načelo uzajamnosti i načelo solidarnosti.⁸⁷

5.4. Mirovinska reforma

Mirovinska reforma o kojoj Sabor raspravlja (trenutno je na drugom čitanju) trebala bi se početi provoditi sa 01.01.2019.godine. Uz promjenu Zakona o mirovinskom osiguranju obuhvaćat će i promjene ostalih zakona, a to su: Zakon o obveznim mirovinskom fondovima, Zakon o dobrovoljnim mirovinskim fondovima, Zakon o stažu osiguranja s povećanim trajanjem, Zakon o mirovinskom osiguravajućim društvima i Zakon o dodatku na mirovine ostvarene prema Zakonu o mirovinskom osiguranju.⁸⁸

Izmjenama mirovinskog sustava želi se sadašnjim i budućim umirovljenicima osigurati primjerene mirovine. Problem financijske nejednakosti obuhvaća tri skupine umirovljenika, a to su:⁸⁹

- Sadašnji umirovljanici koji žele veće mirovine
- Generacija umirovljenika koja odlazi u mirovinu u idućih deset do petnaest godina (koji bi prema važećem zakonu imali oko 600 kuna manju mirovinu od sadašnjih umirovljenika)
- Mlađe generacije koje su sada u 20-tim i 30-tim godinama i koje će provođenjem mirovinske reforme imati mogućnost zaraditi veće mirovine.

Novom mirovinskom reformom izjednačila bi se prava svih umirovljenika. U prethodne dvije godine, sadašnjim umirovljenicima, mirovine su povećane za 6,39%. Provođenjem

⁸⁷ <http://www.sabor.hr>, pregledano 02.10.2018.

⁸⁸ <https://www.mirovinska.mrms.hr/>, pregledano 02.11.2018.

⁸⁹ ibidem

mirovinske reforme umirovljenicima bi se omogućio rad do pola radnog vremena uz zadržavanje pune mirovine što bi u konačnici dovelo do povećanja njihove mirovine jer bi se za vrijeme trajanja rada (na temelju ugovora o djelu) uplaćivao doprinos za mirovinski staž, a po prestanku rada omogućilo bi se ponovno određivanje mirovine sa uključenim novim mirovinskim stažem. Umirovljenicima sa najnižim mirovinama mirovine će se povećati za 3,13%.⁹⁰

„Postojeći mirovinski sustav zasniva se na tri stupa: prvog stupa ili obveznog mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti, drugog stupa ili obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje i trećeg stupa ili dobrovoljnog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje. Prvi mirovinski stup je obvezno mirovinsko osiguranje organizirano prema načelu uplate utvrđenih doprinosa u iznosu od 15% i utemeljeno je na međugeneracijskoj solidarnosti. Drugi mirovinski stup je obvezno mirovinsko osiguranje na temelju individualne kapitalizirane štednje te je organiziran prema načelu utvrđenih doprinosa u iznosu od 5% koji se uplaćuju u obvezne mirovinske fondove. Treći mirovinski stup je dobrovoljno mirovinsko osiguranje koje umirovljenik uplaćuje prema vlastitom izboru.“⁹¹

Kako bi se ispravila nepravda i izjednačila prava svih umirovljenika u prijedlogu stoji da:⁹²

- osobe rođene do 1952. godine primaju mirovinu iz prvog stupa ostvarenu na temelju generacijske solidarnosti koju će isplaćivati Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje
- osobe rođene između 1952. i 1962.godine (osigurane u prvom i drugom stupu) imat će pravo izbora o mirovini koju će primiti i to:
 - mirovinu samo iz prvog stupa uz dodatak od 27% uz uvjet prebacivanja sredstava iz drugog stupa u prvi
 - mirovinu iz prvog i drugog stupa uz dodatak od 27% ua mirovinski staž ostvaren u prvom stupu (odnosno do 31.12.2001.godine) te dodatak od

⁹⁰ <https://www.mirovinska.mrms.hr/>, pregledano 02.11.2018.

⁹¹ ibidem

⁹² ibidem

20,25% za mirovinski staž ostvaren u drugom stupu (od 01.01.2002. godine do dana umirovljenja)

- osobe rođene nakon 1962.godine također će imati pravo izbora poput osoba rođenih prije 1962. godine, što do sada nije bio slučaj, kako bi im se iznos mirovine izjednačio sa istima
- osobama koje su tijekom radnog vijeka imale ispodprosječne plaće te kojima će nakon određivanja dodataka na mirovinu prema stažu i plaći, mirovina iznositi manje od najniže mirovine, odredit će se najniža mirovina kao da su bili osiguranici samo u prvom stupu uz prijenos sredstava iz drugoga u prvi stup, ako to žele.

Dodatak na mirovine, koji iznosi 27%, uveden je 2007.godine kako bi se ublažile razlike u visini mirovina različitih generacija umirovljenika odnosno onih koji su u mirovinu išli prema propisima koji su bili na snazi do kraja 1998.godine te onih nakon. Osobe rođene između 1952. i 1961. godine imale su mogućnost odabira ostanka samo u prvom stupu ili ulaska i u drugi stup dok su osobe rođene nakon 1962.godine morale, po sili zakona, ući u drugi stup. Ovom reformom omogućiti će se pravo izbora i izjednačiti će se prava svih budućih umirovljenika u odabiru povoljnije mirovine. Jačanje drugog mirovinskog stupa te poticanje mlađih generacija na odabir i uplaćivanje u treći dobrovoljni mirovinski stup također je jedan od zadataka reforme, a sve sa ciljem povećanja njihovih mirovina.⁹³

Jedna od promjena je i odredba prema kojoj će sve osobe rođene nakon 01.01.1966.godine, a koje će na dan 01.01.2033. godine imati navršених 67 godina života ići u starosnu mirovinu sa 67 godina (prema važećem zakonu u starosnu mirovinu sa 67 godina života trebali bi ići od 01.01.2038.g.). Dugogodišnji osiguranici, odnosno osobe koje su rano počele raditi, moći će ići u starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika, tj. sa 60 godina života i 41 godina staža u razdoblju do 31.12.2026.godine. Od 01.01.2027.godine uvjet za ostvarenje starosne

⁹³ <https://www.mirovinska.mrms.hr/>, pregledano 02.11.2018.

mirovine za dugogodišnjeg osiguranika povećao bi se na 61 godinu života i 41 godinu staža.⁹⁴

Nadalje, uvijet za odlazak u prijevremenu mirovinu, od 01.01.2027. izjednačio bi se i za žene i za muškarce i iznosio bi 60 godina života i 35 godina staža. Od 01.01.2028. dobna granica povećavala bi se za 4 mjeseca po godini te bi od 01.01.2033. ona iznosila 62 godine života i 35 godina staža. Obzirom da u Republici Hrvatskoj umirovljenici imaju kratak staž, samo 30 godina (dok je europski prosjek 35 godina) novom će se reformom destimulirati prijevremeni odlazak u mirovinu i to linearnim umanjenjem prijevremene starosne mirovine od 0,34% za svaki mjesec ranijeg odlaska u mirovinu prije ispunjenja uvjeta za starosnu mirovinu. Također će se stimulirati duži ostanak u svijetu rada sa 0,34% (sada 15%) po mjesecu stjecanja prava na mirovinu nakon propisane starosne dobi i ukidanje tog prava dugogodišnjim osiguranicima (koji prema važećem zakonu imaju to pravo).⁹⁵

U okviru mirovinske reforme omogućiti će se Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje osnivanje mirovinskog osiguravajućeg društva (MOD) za obavljanje isplata mirovina iz drugog i trećeg mirovinskog stupa. Trenutno postoji samo jedno mirovinsko osiguravajuće društvo koje obavlja isplatu iz drugog i trećeg mirovinskog stupa.⁹⁶

Vrijeme će pokazati da li će aktualna mirovinska reforma ostvariti ciljeve koji su njome predviđeni. U suprotnom bit će to razlog za provođenjem neke nove reforme...

⁹⁴ ibidem

⁹⁵ <https://www.mirovinska.mrms.hr/>, pregledano 02.11.2018.

⁹⁶ ibidem

6. ZAKLJUČAK

Pojedinci se za svoje osobne potrebe mogu, uglavnom, pobrinuti sami no postoje potrebe koje ovise o postojanju i djelovanju odgovarajućih nadležnih tijela. Tom problematikom bave se javne financije koja proučava instrumente i ciljeve prikupljanja javni prihoda te njihovo trošenje.

Razvojem države, povećava se opseg i broj zadataka koje države moraju obavljati u sklopu svojih nadležnosti pa se s tim u vezi povećava i broj i vrste prihoda koje iste moraju prikupiti i koji su prilagođeni njihovim potrebama. Države svoje prihode stječu u obliku poreza, doprinosa, carina, raznih naknada te na temelju vlasništva nad kapitalom, prodajom imovine i sl. Svi izdaci koje određena država ima u obavljanju svojih ustavom i zakonom određenim funkcijama nazivaju se javni rashodi, a politika javnih rashoda mora biti u funkciji ostvarivanja općeg interesa i temeljiti se na načelima umjerenosti i štednje. Najznačajniji instrument financiranja javnih rashoda je proračun.

Doprinosi za socijalna osiguranja služe za podmirenje unaprijed utvrđenih rashoda iz područja socijalnog osiguranja, a njihovo uvođenje opravdava se potrebom za osiguranjem svih osiguranika u trenutku kada im prestanu pristizati dohoci od rada (bolest, starost, invalidnost, nezaposlenost i sl.). U suvremenim državama postoje različiti oblici socijalnih osiguranja kao što su mirovinsko osiguranje, zdravstveno osiguranje, doprinos za zapošljavanje, doplatak za djecu i pravo na socijalnu skrb.

Mirovinski sustav regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja i civilizacijsko je dostignuće bez kojeg je nezamisliv razvoj i održivost modernog društva.

Do 2002. godine mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj temeljio se samo na načelu međugeneracijske solidarnosti kao takav postao je neodrživ. Uz prvi mirovinski stup na temelju generacijske solidarnosti uvode se drugi mirovinski stup na temelju individualne kapitalizirane štednje (u tom trenutku obvezan za određene kategorije osiguranika), te treći mirovinski stup koji je dobrovoljan i služi onima koji se žele dodatno osigurati. Takav trodijelni mirovinski sustav djeluje još i danas.

Uz HZMO, čije je ustrojstvo i djelovanje propisano Zakonom o mirovinskom osiguranju i koji je provodi prava osiguranika na temelju generacijske solidarnosti, javljaju se i mirovinski fondovi, obvezni i dobrovoljni, kao važni sudionici u mirovinskom sustavu. Njihova glavna zadaća je ulaganjem uplaćenog novca povećati vrijednost fonda te na taj način omogućiti

svakom članu isplatu što veće mirovine. Od ostalih važnih institucija u mirovinskom sustavu RH tu su i Središnji registar osiguranika (REGOS), Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA) te Ministarstvo rada i mirovinskog sustava. Svi oni zaduženi su za pravilno i transparentno funkcioniranje mirovinskog sustava i socijalne države.

Omjer osiguranika i korisnika mirovina još uvijek vrlo je nepovoljan i na dan 31.12.2017. iznosi svega 1,20 : 1 i iako se u zadnje dvije godine povećava broj osiguranika u odnosu na korisnike teško da će se u skoroj budućnosti približiti omjeru od 3 : 1 koji bi zadovoljavao. Doprinosi za mirovinsko osiguranje koje uplaćuju sadašnji osiguranici i koji se koriste za isplatu mirovina današnjih korisnika mirovina nisu dostatni pa se dio potrebnih sredstava namiruje transferima iz Državnog proračuna i drugih izvora. Također se spominje i prebacivanje sredstava iz II mirovinskog stupa u I stup što bi značilo povratak na sustav međugeneracijske solidarnosti koji smo prije dvadesetak godina napustili jer je bio neodrživ i generirao proračunski deficit.

S novom mirovinskom reformom pokušava se održati relativno visok broj osiguranika (povećanje uvjeta godine života za odlazak u mirovinu) i smanjiti broj novih korisnika mirovina (uvođenjem strožijih uvjeta), a da li će dugoročno biti održiva?

Sustav generacijske solidarnosti uvijek će postojati u socijalnim državama, ali obzirom na trenutnu situaciju u Republici Hrvatskoj i brojno iseljavanje mladih radno sposobnih ljudi ne znam tko će uplaćivati doprinose za isplatu naših mirovina..

Kako je svatko „krojač svoje sudbine“, mišljenja sam da se sami moramo pobrinuti za svoju starost i putem obvezne i dobrovoljne mirovinske štednje te drugih oblika, kao što je npr. životno osiguranje.

LITERATURA

Stručne knjige

1. Jelčić, B.: Javne financije, Informator, Zagreb, 1997.
2. Jelčić, Barbara; Jelčić, Božidar: Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb, 1998.
3. Jurković P.: Javne Financije, Masmedia, Zagreb, 2002.
4. Jelčić, Barbara; Jelčić, Božidar: Porezni sustav i porezna politika, Informator, Zagreb, 1998.
5. Puljiz, V.; Bežovan, G.; Matković. T; Šućur, Z; Zrinščak, S.: Socijalna politika Hrvatske, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2008.
6. Vukorepa, I.: Mirovinski sustavi- Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.
7. Zakon o mirovinskom osiguranju (NN RH, br. 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18 i 62/18)

Internet stranice

1. Bejaković, P.: 80 godina mirovinskog osiguranja u Hrvatskoj, <https://hrcak.srce.hr/file/47614>, pregledano 14.09.2018.
2. www.hgk.hr/documents/hanfamirovinski57877d5bcf60d.pdf, pregledano 14.09.2018.
3. www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju, pregledano 26.09.2018.
4. <https://gov.hr/moja-uprava/rad/mirovine/sustav-mirovinskog-osiguranja/212>, pregledano 14.09.2018.
5. <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx?id=2>, pregledano 28.09.2018.
6. <https://hrportfolio.hr/mirovinski-fondovi>, pregledano 27.09.2018.
7. <https://regos.hr/o-regosu/uvod>, pregledano 29.09.2018.
8. www.zakon.hr/z/697/Zakon-o-Središnjem-registru-osiguranika, pregledano 29.09.2018.
9. <https://www.hanfa.hr/o-nama/>, pregledano 29.09.2018

10. <http://www.mrms.hr/ministarstvo-rada-i-mirovinskoga-sustava/>, pregledano 01.10.2018.
11. http://www.mirovinsko.hr/UserDocsImages/Upravnovijece/sjednice/16_20062018/Izve%C5%A1%C4%87e%20o%20radu%20i%20poslovanju%20HZMO%20za%202017.pdf, pregledano 28.09.2018.
12. <https://www.ijf.hr/upload/files/file/AMS/zbornik.pdf>, pregledano 14.09.2018.
13. <http://www.sabor.hr>, pregledano 02.10.2018.
14. <https://www.hanfa.hr/edukacija-i-zastita-potrosaca/financijska-pismenost/izaberi-budu%C4%87nost/>, pregledano 27.09.2018.
15. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_06_97_1230.html, pregledano 27.09.2018.
16. <https://www.mirovinska.mrms.hr/>, pregledano 02.12.2018.

POPIS SLIKA

Slika 1. Sustav mirovinskog osiguranja u Republici Hrvatskoj	24
Slika 2. Prvi stup mirovinskog osiguranja	25
Slika 3. Drugi stup mirovinskog osiguranja	26
Slika 4. Treći stup mirovinskog osiguranja	27
Slika 5. Broj osiguranika i korisnika mirovine na dan 31.12.2017.....	37
Slika 6. Osiguranici prema dobi na dan 31.12.2017.....	39
Slika 7. Osiguranici prema osnovi osiguranja na dan 31.12.2017.....	39
Slika 8. Broj novih korisnika starosne i prijevremene starosne mirovine	40
Slika 9. Korisnici prema vrstama mirovina na dan 31.12.2017.....	41

POPIS TABLICA

Tablica 1. Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju 1950.-1990. godine.....	21
Tablica 2. Ostvarenje prava na starosnu mirovinu u razdoblju 01.01.2031. do 31.12.2037. ...	30
Tablica 3. Odnos osiguranika i korisnika mirovina u razdoblju od 2006. do 2017. Godine ...	37
Tablica 4. Struktura prihoda i primitaka HZMO-a prema vrstama na dan 31.12.2017.g.....	42
Tablica 5. Struktura rashoda i izdataka HZMO-a prema vrstama na dan 31.12.2017.g.....	43